

Illinois U Library

A12 BYGGMÄSTAREN
1953 arkitektur

SKF valde för sin nya kontorsbyggnad

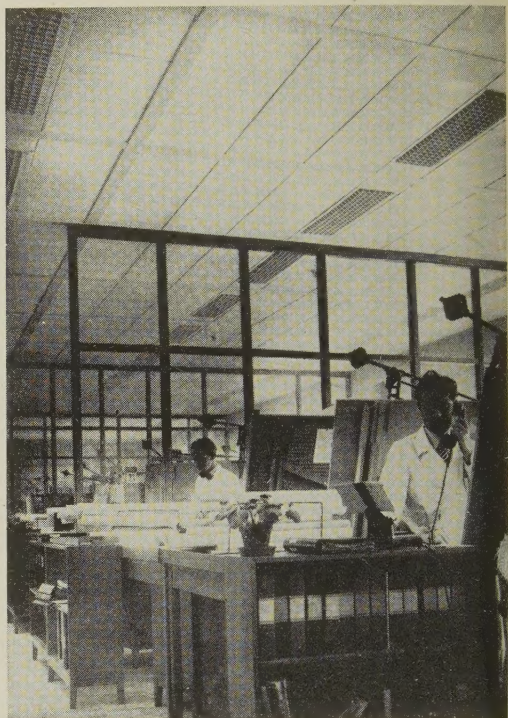
FRENGER

värmestrålande undertak

Scania-Vabis nya kontorsbyggnad där 2100 m² FRENGER-värmestrålande undertak monterats.

FRENGER-tak med infälld armatur och flyttbara mellanväggar.

FRENGER

-taket kombinerar den naturliga uppvärmningsprincipen med kylning, akustik och ventilation.

FRENGER

-taket kan med fördel kombineras med våra aluminiumundertak, varvid kostnaderna kunna nedbringas högst avsevärt.

FRENGER

-taket amorterar dessutom snabbt den något högre anläggningskostnaden på grund av den synnerligen goda värmeekonomien.

FRENGER

-takets goda kylningseffekt ökar arbetsprestationen under heta sommarkvar.

FRENGER

-strips för snabb och billig industriuppvärmning.

ZERO

AKTIEBOLAG

STORA NYGATAN 38 · STOCKHOLM
TEL. VÄXEL 23 27 05

Avdelningskontor i Malmö
Hjorttackegatan 8 · Tel. 335 10

Avdelningskontor i Gävle
Åkargatan 57 B · Tel. 130 23

Strålningsuppvärmning enligt system FRENGER är licenserad i 16 länder.

Bil.: Inbet.kort, prenumerationsanmälan och pärmrekvisition

KONSTAKADEMIEN OCH ARKITEKTUNDERVISNINGEN

Av arkitekt SAR P O Olsson

Kungliga Akademien för de fria konsterna är en sammanslutning av landets främsta konstnärer och arkitekter och har som uppgift att i största allmänhet främja det konstnärliga livet. Akademien skall dessutom sköta och förvalta ett läroverk — eller som det nu kallas en högskola — för konstnärliga studier.

Akademiens och skolans ursprung är den under 1730-talet bildade ritskolan vid slottsbygget i Stockholm. Akademien var ända fram till 1800-talets slut landets enda utbildningsanstalt för arkitekter. I och med att då Tekniska högskolans fackavdelning för

Vinjetten: Ur Louvrens nagaiiner.

DK 378.972

arkitektur inrättades blev Akademiens arkitekturskolas ställning något egenartad. Genomgång av den var således inte nödvändig för att få arkitektkompetens och rätt att officiellt kalla sig arkitekt. För att kunna söka vissa tjänster och befattningar var det dock nödvändigt med avgångsexamen från Konsthögskolan. I dag är detta inte längre något krav. Inte ens för att bli professor vid Akademien.

Man kan då fråga sig varför Akademiens arkitektskola finns kvar. Och man kan framför allt fråga sig varför arkitekter fortfarande går där. Då och då har visserligen rekryteringen berett svårigheter, men

varje år ställer 5—10 tävlande upp till kampen i prisämnen.

De flesta unga arkitekter, som söker sig till Akademien gör det väl främst av följande skäl. När de gick på Teknis eller Chalmers var de tekniskt oerfarna. Efter några års praktik har de ökat sin erfarenhets-sfär. Då kan de byta ut kontorsrutinen mot en inträngande arkitektonisk bearbetning av en uppgift under erfaren ledning och i diskussion med kamrater. En möjlighet som inte finns när det gäller tävlingar.

Många söker sig också till Akademien för att få kontakt med de arkitekter, som är professorer där. Eftersom undervisningen inte bedrivs efter några klart formulerade och preciserade regler, är det mycket lärarens dragningskraft, som avgör skolans popularitet. Det blir härigenom stora krav som ställs på professorerna att under de 10 år, som lärartiden varar, kunna hålla intresset vid fullgott liv.

Ytterligare en av Konsthögskolans attraktioner är möjligheten att där få en utmärkelse i form av en medalj och stipendier. Detta är ingen oviktig sak. Akademiens ställning i förhållande till den obligatoriska arkitektutbildningen kan i detta avseende — om det vill sig illa — bli ungefär densamma som söndagsskolans till folkskolan. Akademien lockar med medaljer och stipendier, söndagsskolan med guldstjärnor och premiebiblår.

Konstakademien över huvud taget har många gånger varit ute i blåsväder. Målar- och skulpturskolorna har anklagats för reaktionära tendenser, nepotism och vanskötsel av undervisningen. Men just i dag riktas det ingen kritik mot dessa skolor, vilket inte i första hand behöver tas som något bevis för att de är bra skötta utan måste i första hand ses mot bakgrunden av att någon mot den allmänna konventionen opponerande konstnärsgrupp inte finns här. De existerande konstriktningarna, som omfattas av hela konstnärskåren och som har konstföreningarnas organiserade entusiasm bakom sig och allmänna opinionens stöd, är tillfredsställande representerade på Akademien.

Någon anledning att speciellt i dag rikta kritik mot arkitekturskolan finns inte, ej heller något skäl att hissa pestflaggan ovanför Arkitekturskolans entré. Men man kan däremot i största allmänhet fråga sig vad det är för mening med att ha arkitektutbildningen uppdelad på två läroanstalter, Högskolan och Akademien.

Arkitektyrket är till skillnad från de flesta andra yrken ett begåvningsyrke. Talang och fallenhet är i hög grad avgörande. Man kan inte sälja en arkitekt-rörelse på samma sätt som man säljer advokatkontor. — Det ligger i samhällets intresse att för arkitektutbildning fånga upp de lämpligaste begåvningarna. Skolreformen öppnar här några ökade möjligheter, men denna betydelsefulla fråga kräver en speciell lösning, som det här inte är tanken att gå in på.

Att sedan arkitektundervisningen skall ske på en högskola är självklart. Husbyggnad och planarbete kräver utomordentligt ingående konstnärliga, tekniska och ekonomiska kunskaper, som endast kan ges på en högre läroanstalt. Att denna läroanstalt skall vara

någon av de existerande tekniska högskolorna är tänkbart men alls inte nödvändigt.

Det har framhållits att en av fördelarna med att arkitekturundervisningen är förlagd till våra tekniska högskolor är att respekten för yrket ökar; arkitekterna skulle få lite mer av det förtroende, som allmänheten har för våra vänner civilingenjörerna. Det är inget övertygande argument. Förtroende och respekt får väl arkitekten skaffa sig på annat sätt. Frågan är om inte arkitekterna i stället förlorar en del marknad genom samröret i undervisning med andra fackavdelningar.

Det finns uppenbara nackdelar med att undervisningen är förlagd till de tekniska högskolorna. Själva undervisningsformen rättar sig allt för mycket efter den traditionella högskoleundervisningen. Kunskaper meddelas i föreläsningar och tillämpas under övnings-timmar. Detta system passar ganska bra för de mer »matematiskt och exakt» inriktade ingenjörerna. En lärare i arkitektur är inte bara en förmedlare av fakta utan — i högre grad än de flesta andra lärare — även en fostrare.

Arkitektutbildningen får genom denna sammankoppling med ingenjörsutbildningen svårt att följa egna vägar. Högskolans hela administrativa apparat fördröjer nödvändiga reformer. För närvarande borde arkitekterna ha mera insikter i samhällsekonomiska och sociala frågor. Den kombination av småborgerlig välmenthet och grov okunnighet, som utmärker många arkitekters ställningstagande i samhällsfrågor, börjar bli väl stötande. Likaså tycker man väl att det borde vara på tiden att undervisningen utökades med grundläggande konstnärliga proportions- och form-experiment och praktiska tillämpningar på provarbeten i full skala. Värderingen av skissarbeten med betyg och prickar på Teknis verkar också moget för reformering. Den är ett verkligt praktexempel på den av alla pedagoger bekämpade betygshetsen, som deprimerar dem som misslyckas och är pressande på dem som lyckas.

Om man ser på problemet med den tudelade undervisningen utan några förutfattade meningar, verkar det ganska självklart att det vore bättre om arkitekten fick en fullständig utbildning i en enda skola. För att ge denna skola största möjliga självständighet och frihet och göra den anpassbar till de snabbt växlande villkoren för arkitektyrket bör den vara fristående. Arkitektutbildningen på Teknis, Chalmers och Akademien skulle med fördel kunna koncentreras till en byggnadshögskola med högst reformerade principer för intagning av elever.

Av de två sista årens elevprestationer vilka visas i detta nummer fäster man sig särskilt vid Jaan Allperes lärarinneseminarium, som visar mycken artistisk och arkitektonisk uppfinningsrikedom och elegans. Ett av de bästa akademiprojekten på många år.

Det är glädjande att se det rent manuella arbetet med presentation av förslagen visar en tendens att minska. Tidigare var det ofta förenat med allt för stora kostnader att genomföra en prisämnessuppgift. Däremot skadade det inte om ritningarna försågs med fullständig och läsbar text med tanke på att de ställs ut offentligt.

FÖRSLAG TILL NY CENTRALSTATION I STOCKHOLM

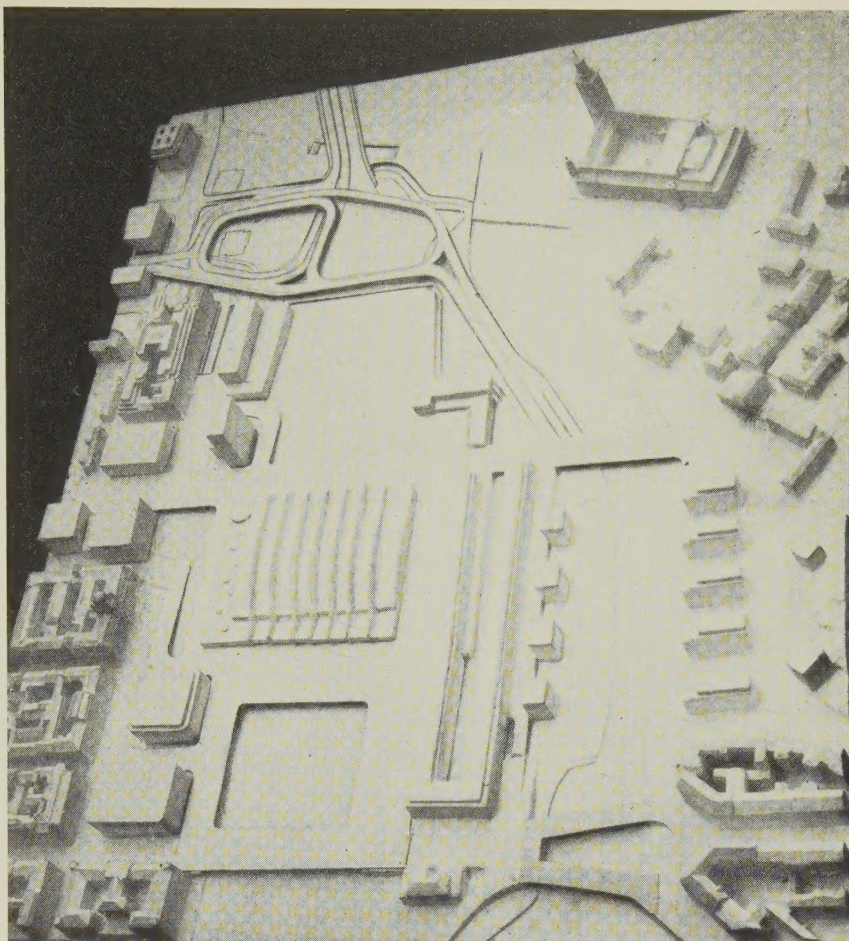
Konsthögskolans prisämne i arkitektur 1951—1952.

Antal förslag: 3.

Som underlag användes bl. a. utredningar, som under de senaste åren utförts av representanter för Statens järnvägar, Stockholms stads och Storstockholms trafikutredning. Där meddelades bl. a. följande:

— — — »Beträffande den framtida trafikutvecklingen på Centralen skulle i stort sett förutsättas en fördubbling av fjärrtrafiken och inemot en tredubbling av lokaltrafikens omfattning.

I det förslag till genomgångsstation, som lagts till grund för utredningen förutsattes, att stationsbangården förläggdes omedelbart öster om bangårdspostkontoret och ilgodsmagasinet med sina spåranslutningar och utformas som en genomgångsstation med 14 genomgående spår för persontrafiken och 1 förbigångsspår för godstågen till och från Tomtebodan samt med 7 mittplattformar, vardera 340 m långa.»

Claes Mellin. Kunglig medalj för prisämnet i arkitektur.

Prisnämnden:

Stationsbyggnaden har förlagts omedelbart norr om Klarabergsgatan och med sin östra fasad direkt mot Vasagatan, vilken här vidgats. Tillfarter och parkeringsmöjligheter äro goda och den genomgående trafiken löper störningsfritt på Klarabergsgatans viadukt. Vasagatans goda affärlägen ha utnyttjats.

Avståndet till tunnelbanestationen är kort och förbindelsen mellan tunnelplanet och centralhallen sker via en till lokalstation utbildad hall mellan Vasagatan och spårområdet inom vilken gångtrafiken mellan de olika nivåerna förmedlas av en cirkulär ramp. Denna borde kompletteras med en rulltrappa. Hotellet är välbeläget med goda trafikförbindelser.

Restauranter och väntrum för allmänheten ha förlagts mot söder med utsikt över staden, men lätets möjligheter i detta avseende ha inte tillfullo utnyttjats.

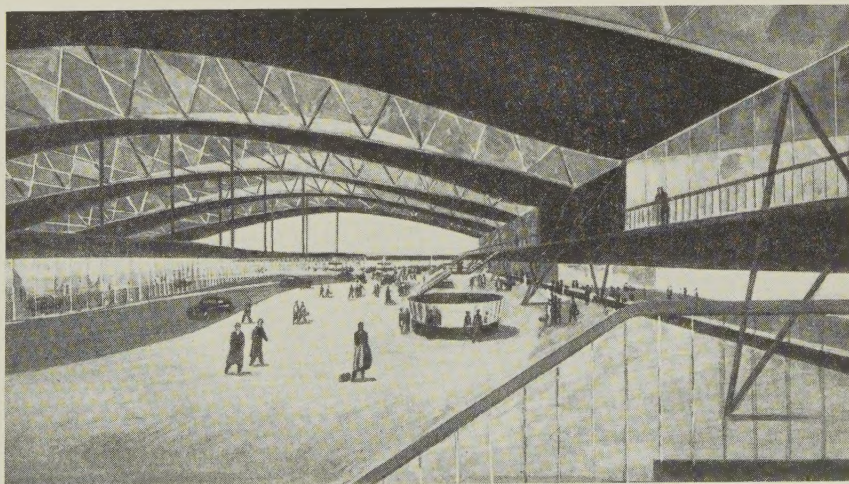
Planlösningen bygger på att taxitrafiken föres in i centralhallen. Det radikala greppet, som tar sikte på stationens väsentliga funktion som omstigningsplats mellan olika trafikmedel, är konsekvent och innebär en värdefull lösning av stationens typproblem, frammanför en fördomsfri behandling av nutida problem och möjligheter.

Projektet karakteriseras av reda och klarhet både i uppläggning och enskildheter och vittnar om konstruktiv och rumsskapande fantasi.

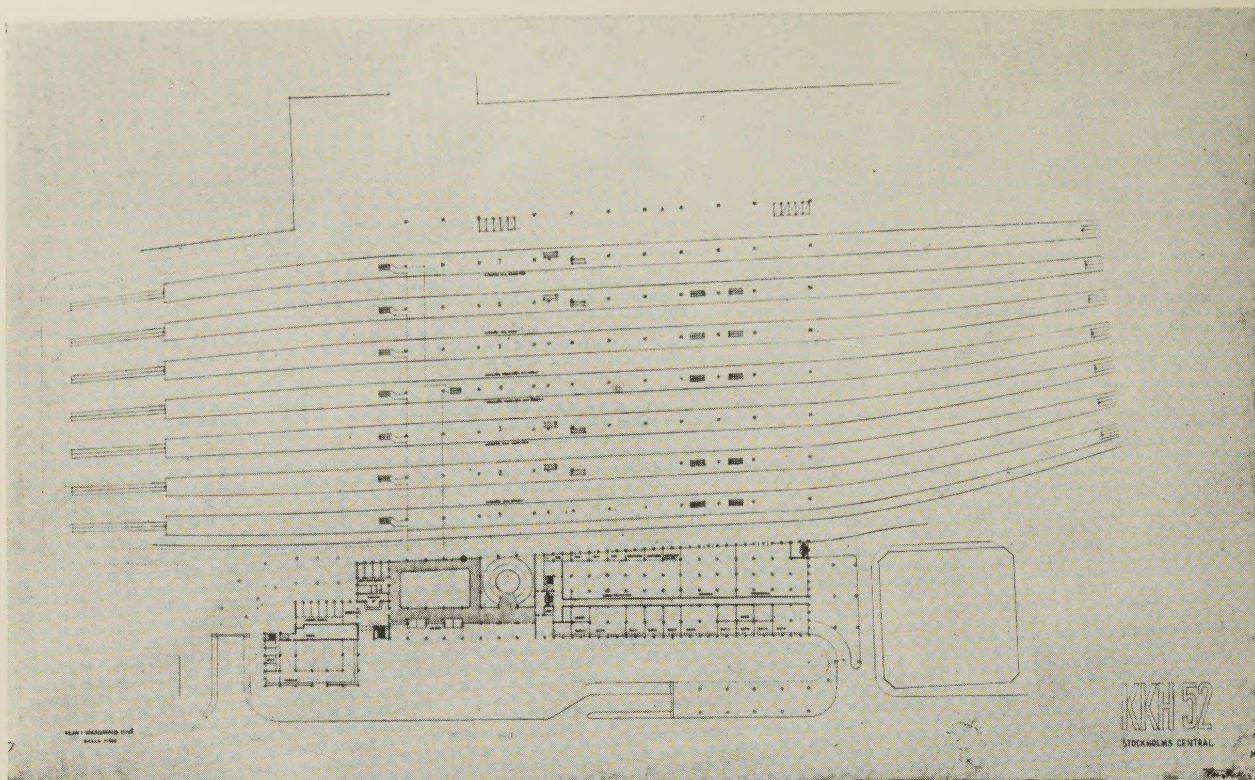
Ovan: Modellfoto.

Nedan: Interiörperspektiv av stationshallen.

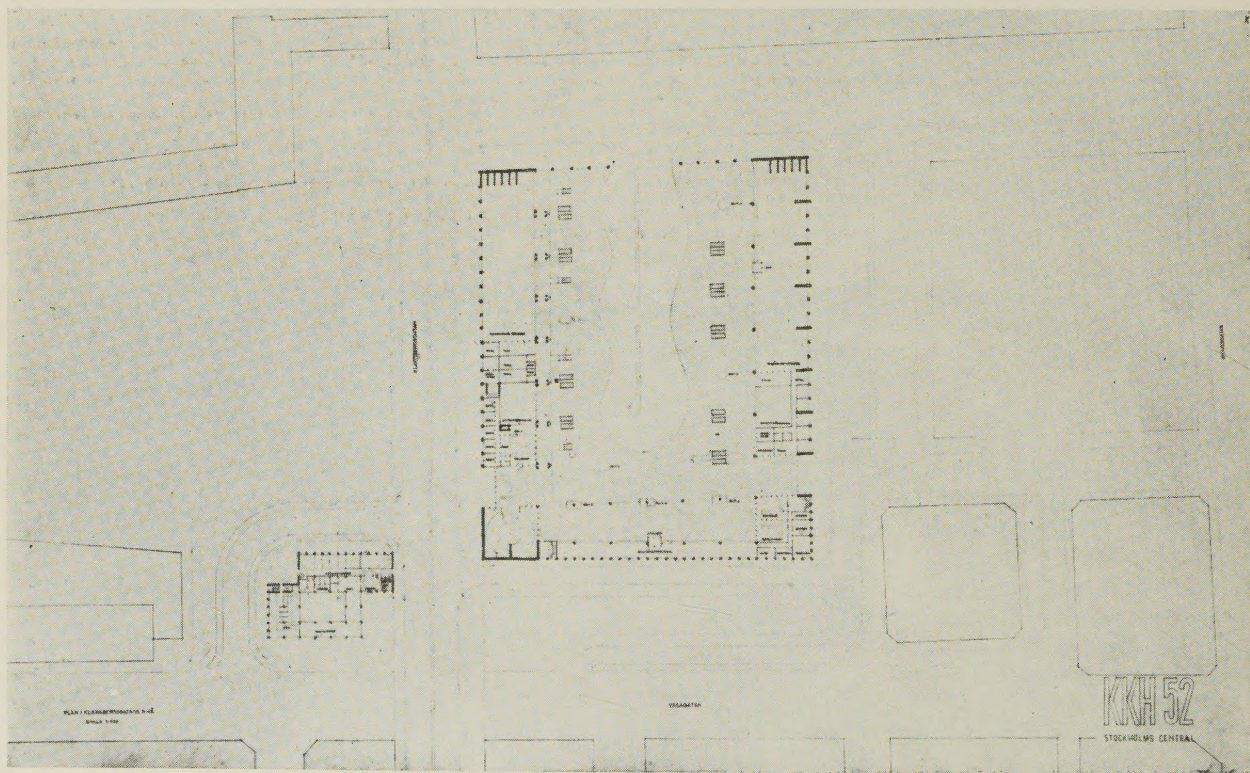
Ytterligare två bilder på nästa sida.

Prisnämnden bestod av arkitekterna Birger Jonson, Leif Reinus och Artur von Schmalensee samt professor Sven Ivar Lind, professor Erik Lundberg och arkitekt Nils Tesch.

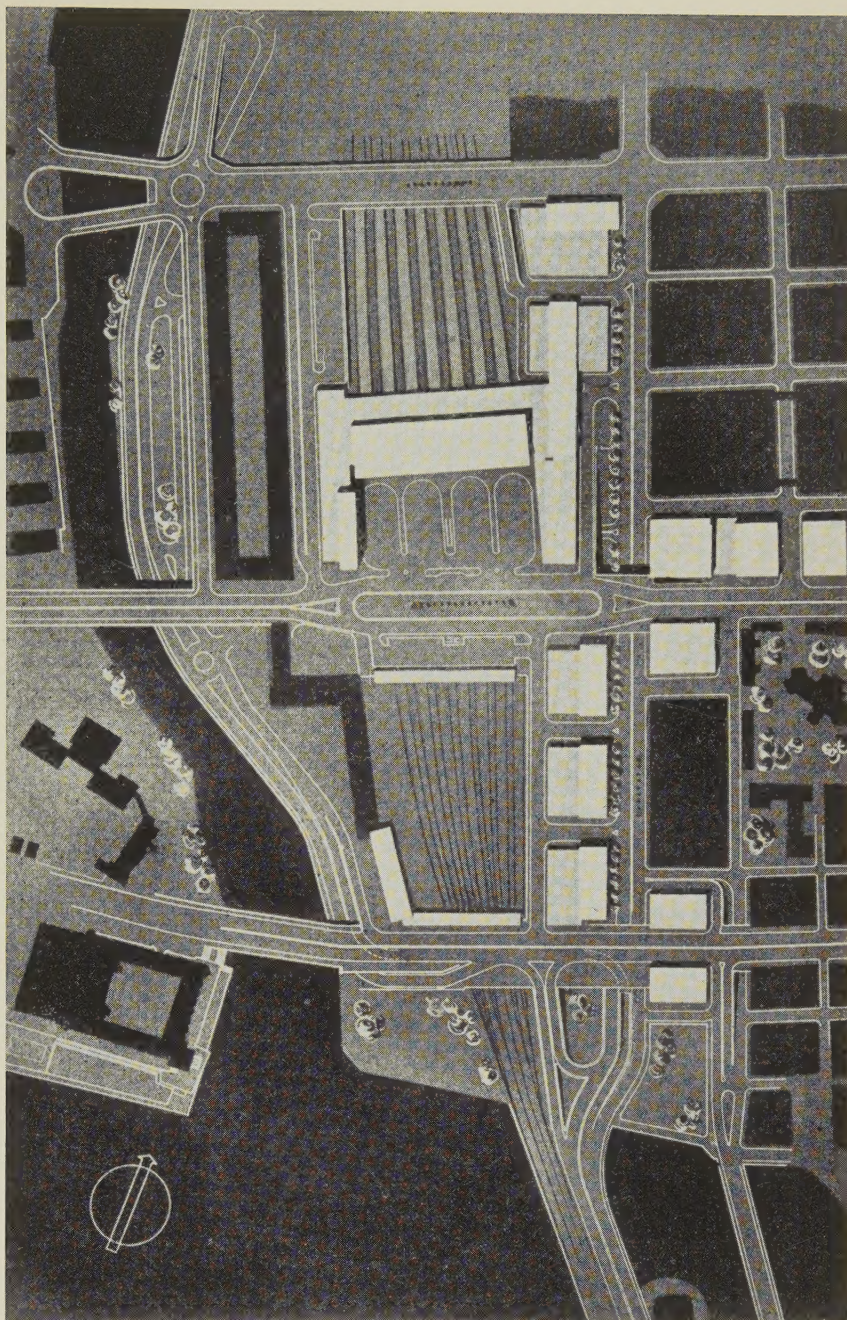
Plan i Vasagatans nivå. Claes Mellins förslag till ny centralstation i Stockholm.

Plan i Klarabergsgatans nivå. Claes Mellins förslag till ny centralstation i Stockholm.

Raymond Tschudin.

Hedersomnämmande för prisämnet i arkitektur.

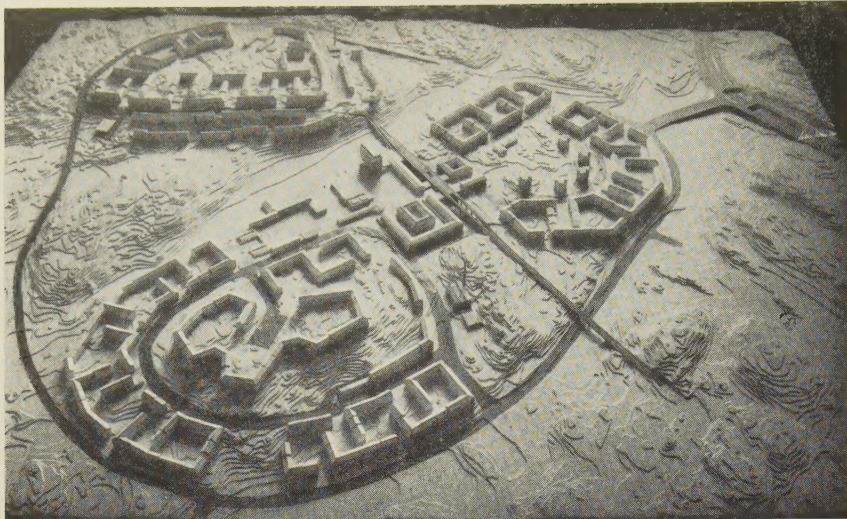

Förslag till ny centralstation i Stockholm.
Situationsplan.

Prisnämnden:

Stationsbyggnaden har förskjutits norr ut från Klarabergsgatan och gör front mot söder där en större trafikplats utbildats. Den sydliga orienteringen innebär ett visst trevnadsvärde men medför också bestämda praktiska olägenheter genom störningen av Klarabergsgatans genomgående trafik och förlängning av avståndet till tunnelbanestationen. Lokalstationen under Klarabergsgatan har mindre god förbindelse med stora stationshallen. Restaurantrörelsen är väl samlad och bra belägen.

Förslaget som helhet är omsorgsfullt studerat. Arkitekturen utmärkes av en viss lätthet och elegans, speciellt centralhallen, och projektet vittnar om upphovsmannens formella talang. En särskild eloge förtjänar författaren för sitt försök att utanför uppgiften visa en förenklad lösning av tegelbacksproblemet.

STADSPLAN FÖR FARSTA-OMRÅDET I STOCKHOLM

Konsthögskolans prisämne i
stadsplane-konst 1951—1952.

Antal förslag: 3.

Farsta-området utgör ett bosättningsområde för 13 000 invånare. I förutsättningarna meddelades bl. a. stadsplane-kontorets normer för bebyggelsetäthet.

Prisnämnden:

Förslaget visar en enkel planutformning med klart genomfört vägsystem. Kring centrum grupperar sig hyresbebyggelsen i tre större enheter tämligen tätt bebyggda och skilda från varann genom rymliga parkstråk. Enheterna ansluter sig väl till terrängen och har genom områdets skiftande karaktär därför fått en sinsemellan omväxlande utformning. Förslagsställaren har konsekvent arbetat med en byggnadstyp, som ger enhetlighet åt projektet.

Det kommunala centrum är väl beläget och utformat och trevligt anslutet till tunnelbanan. Butiksytor i gatuplan förefaller knappa. Uppslaget med varuintag från en undre våning passar inte för småbutiker. Kombinationen skola—centrum är något oklart genomförd.

Friläggandet av bergsplatan söderut mot blivande fritidsområden bidrar på ett trevligt sätt att göra området överskådligt.

Förslaget vittnar om en god uppfattning av byggnadsgruppering i terrängen.

Jan Henrik Hedlund. Grundströmska stipendiet för prisämnet i stadsplane-konst.

Prisnämnden:

Förslagsställaren har konsekvent lämnat områdets fria dalgångar öppna, vilket tillsammans med byggnadernas gruppering efter terrängen ger en omväxlande stadsplan, ytterligare framhävd genom motsättningen mellan mer fritt utformade kvartersbildningar där terrängen är kuiperad och striktere kvartersutformning å planare områden.

Centrum med god kontakt åt alla håll är trevligt utformat. Genom spången till restauranten i områdets norra bergsplatå får också denna del av bebyggelsen en god kontakt med torget. Parke-ringstorget norr om tunnelbanan förefaller otrivsamt.

Butiksytor i gatuplan är som i föregående förslag små.

Sven Broström. 500 kr ur Akademiens särskilda understödsfond för prisämnet i stadsplane-konst.

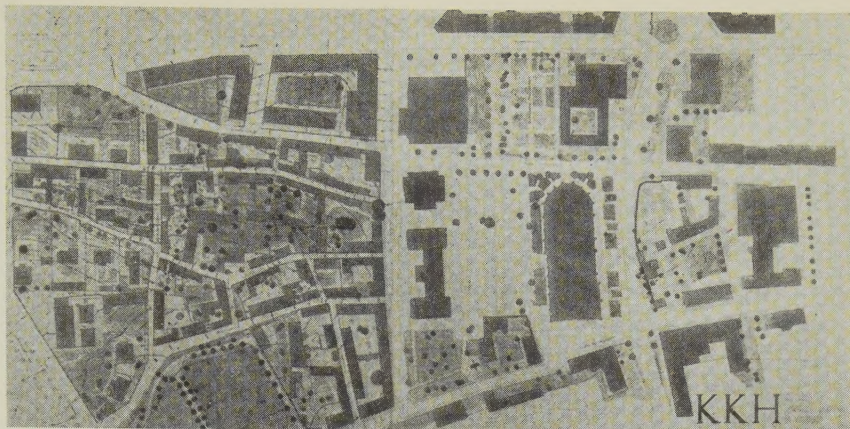

Prisnämnden bestod av arkitekterna Birger Jonson, Leif Reinus och Artur von Schmalensee samt professor Sven Ivar Lind, professor Erik Lundberg och arkitekt Nils Tesch.

ORDNANDET AV DOMKYRKANS OMGIV- NINGAR SAMT KYRK- BACKEN I VÄSTERÅS

Konsthögskolans prisämne i
restaureringskonst 1951—1952.

Antal förslag: 3.

Bengt Sture Carlberg.

Hertiglig medalj för prisämnet
i restaureringskonst.

Prisnämnden:

Förslaget skänker med enkla medel platsen framför domkyrkans sydfasad en samlande roll i stadsbilden. Trädvegetationens avlägsnande åstadkommer öppenhet, medan biblioteksbyggnadens framskjutande mot söder och dess tillbyggande fram emot koret östsidan snörper samman den nu alltför öppna vyn från trafikplatsen öster om biblioteksbyggnaden. I samband härmed står förändringen av genombrytningsgatans riktning. Bibliotekets tillbyggnad är dock inte övertygande formad och dimensionerad.

Aven i sydväst har förslaget åstadkommit en önskvärd artikulering genom infogandet av en låg byggnad utmed V. Kyrkogatan. Platsen framför domkyrkan har sålunda vunnit fastare begränsning. Den ger sig inte på allvar tillkänna i stadsbilden förrän man beträder densamma.

Behandlingen av markytan är skickligt och känsligt genomförd. Södra förplatsen till kyrkan karakteriseras just såsom inbjudande förplats. Läget vid trafikleden tillvaratas samtidigt som en viss värdighet gör sig gällande. Förhållandet till västra förplatsen med dess gammaldags torgkaraktär är framhåvd med fin kontrastverkan. Området söder om genombrytningsgatan har bringats i god växelverkan med förplatsen vid sydfasaden.

Kyrkbackens behandling är genomförd med säkerhet och omdöme. Förläggningen av gymnastik-lokalerna synes förtjäna beaktande.

Förslaget äger naturlig enkelhet och självklarhet, är verklighetsbetonat och konsekvent, och bär vittne om förslagsställarens sinne för de svenska landsortsstädernas säregna skönhetsvärden.

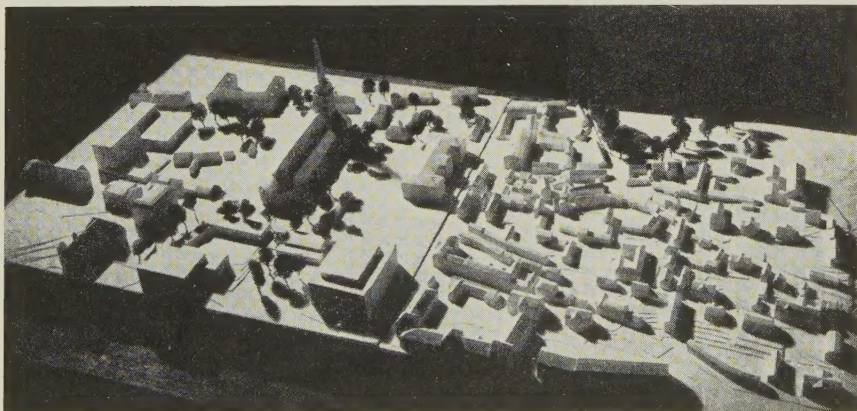
Arne Philip. Hedersomnäm-
nande och 530 kr ur Boberghs
B-fond för prisämnet i restau-
reringskonst.

Prisnämnden:

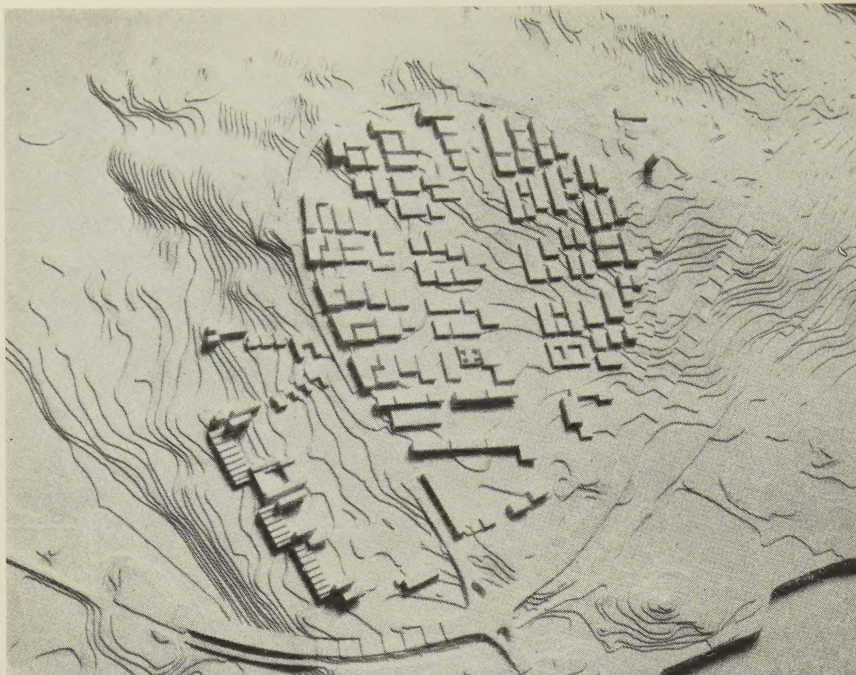
Förslaget har genom låg bebyggelse öster och norr om kyrkans kor lyckats åstadkomma en domkyrkomiljö, vari resterna av den gamla randomgivningen i söder inte längre framstår blott såsom enstaka spillror av någonting som trängts undan. Den föreslagna bostadsbyggnaden (för någon av domkyrkans befattningshavare) vid hörnet av Östra Kyrkogatan och genombrytningsgatan synes väl ägnad att sluta ringen av lägre byggnader kring kyrkplatsen på sådant sätt att den påträngande hållningslösa bebyggelsen i sydöst och öster skjutes undan.

Genom avlägsnandet av skolanexets hus har dessutom Kyrkbackens bebyggelse dragits in i domkyrkomiljön, förstärkande den föreslagna låga nybebyggelsen kring domkyrkans korparti.

Otrivselaktigt har förslagsställaren med ovan berörda grepp vunnit tillbaka någonting som var väsentligt i den under loppet av 1800-talet spolieade äldre domkyrkomiljön. Kyrkobyggnadens dominans har återställts. Och de nya partierna ha med fin konstnärlig blick stämts samman med samt underordnats platsbildningen framför västra kyrkfasaden.

Prisnämnden bestod av arkitekterna Birger Jonson, Leif Reinius, och Artur von Schmalensee samt professor Sven Ivar Lind, professor Erik Lundberg och arkitekt Nils Tesch.

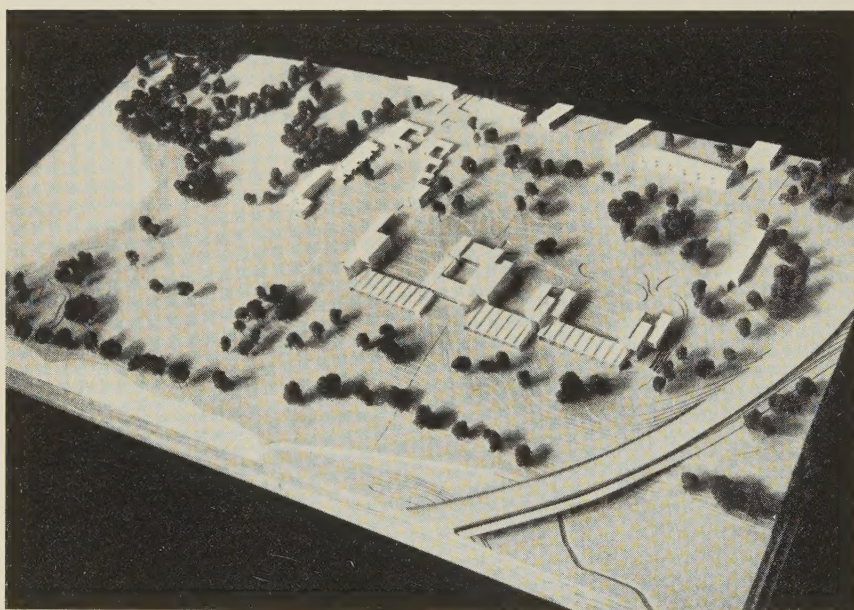
Stadsplan för Mölnaområdet, Lidingö. Jaan Allperes förslag till statligt seminarium.

STATLIGT SEMINARIUM FÖR LÄRARINNOR PÅ DET HUSLIGA OMRÅDET

Konsthögskolans prisämne i
arkitektur 1952—1953.

Antal förslag: 2.

Seminariekomplexet var förlagt till Mölnaområdet på Lidingö. Härigenom kunde programmen för prisämnet i arkitektur samt för prisämnet i stadsplane-konst samordnas på ett givande sätt. Programmet för seminarieprojektet grundade sig på en statlig utredning inom Ecklesiastikdepartementet.

Byggnader för statligt seminarium på Lidingö. Jaan Allperes förslag.

Jaan Allpere. Kunglig medalj
för prisämnet i arkitektur.

Prisnämnden: Vid sidan om prisämnet har författaren också redogjort för stadsplanlösningen vilken fått en originell och fängslande form.

Seminarieanläggningen har differentierats så att de större arbetssalarna fått en från övriga lokaler skild utformning och sammanförts i låga väl belysta hallbyggnader för sömnads- väv- och hushållsskolorna. Till dessa hallbyggnader foga sig luftigt och fritt utformade högre byggnadskroppar innehållande respektive skolans teorilokaler m. m. samt på central plats de gemensamma lokalerna för administration, aula, restaurang etc. Hela anläggningen sammanbindes av ett kommunikationssystem av balkonger, trappor och hallar. De inre förbindelserna ha utformats på ett anmärkningsvärt tvångsfritt sätt som skänker såväl överblick som trivsel. Även barninstitutionerna ha fått en god inbördes gruppering och en vacker och intim planläggning.

Anläggningens gruppering i stort är mönstergill med fint utnyttjande av lägets och terrängens möjligheter och i förnuftigt sammanhang med stadsplanen.

Som helhetsomdöme kan sägas att förslaget övertygande visar författarens förmåga att i ett konstnärligt grepp sammanhålla och utveckla en uppgift av denna art.

Prisnämnden bestod av professor Nils Ahrbom, byggnadsrådet Sten Lindegren, arkitekt Artur von Schmalensee, professor Erik Lundberg, arkitekt Nils Tesch och professor Sven Ivar Lind.

STADSPLAN FÖR MÖLNAOMRÅDET PÅ LIDINGÖ

Konsthögskolans prisämne
i stadsplane-konst 1952—1953.

Antal förslag: 4.

I Mölnaområdet, vars utbyg-
gande snart torde bli aktuellt,
skall beredas bostäder för 4 000
personer; inom området var också
seminarieanläggningen placerad.

Stadsplan för Mölnaområdet, Lidingö. Leif Olssons förslag.

Leif Olsson. Hertiglig medalj
för prisämnet i stadsplane-konst.

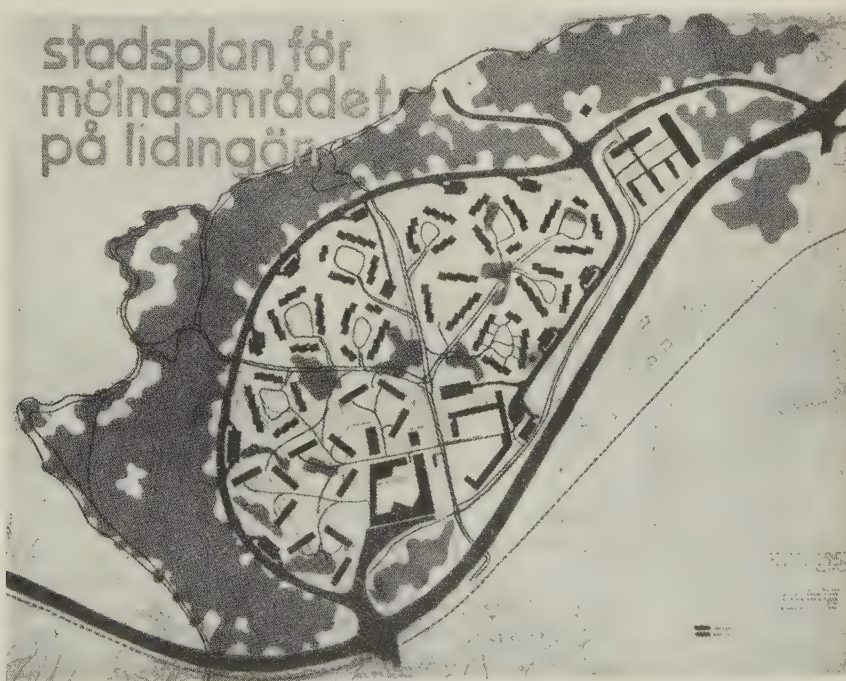
Prisnämnden: Författaren har ett fast och realistiskt betonat grepp på uppgiften som genomförs med nyansrikedom och inträngande omsorg såväl beträffande gators, gårdars och platsers utformning som beträffande bostäder och allmänna byggnader. Särskilt hyreshuslösningarna äro av intresse. Radhusområdet skulle kunna vinna på ytterligare studium. Huvudvägens förflyttning intill järnvägen i områdets östra del är ett gott uppslag. Förslaget som är moget och omdömesgillt ådagalägger författarens förmåga att bemästra en uppgift av denna art och omfattning.

Edward B Todd. Hedersom-
nämmande.

Prisnämnden: Uppgiften är rationellt angripen och direkt och okonstlat genomförd. Trots en viss schematism i uppläggningsen av bostadsgrupperna har förslaget väl utnyttjat terrängens och rumsbildningens trevnadsvärden. Kommunikationssystemet är klart och konsekvent men redovisar inte tillfredsställande körförbindelser till alla bostadsgrupper.

Centrumbildningen är intim och trivsam och särskilt de lägre byggnaderna äro förtjänstfullt lösta.

Stadsplan för Mölnaområdet, Lidingö. Edward B Todds förslag.

Prisnämnden bestod av professor
Nils Ahrbom, byggnadsrådet
Sten Lindegren, arkitekt Artur
von Schmalensee, professor Erik
Lundberg, arkitekt Nils Tesch
och professor Sven Ivar Lind.

STADSPLAN OCH TYPRITNINGAR FÖR ETT SMÅSTUGEOMRÅDE VID FRUÄNGEN I STOCKHOLM

En av Konsthögskolans tävlingsskisser 1952—1953.

Stockholms stad ställde 1 000 kr till förfogande för belöningar.

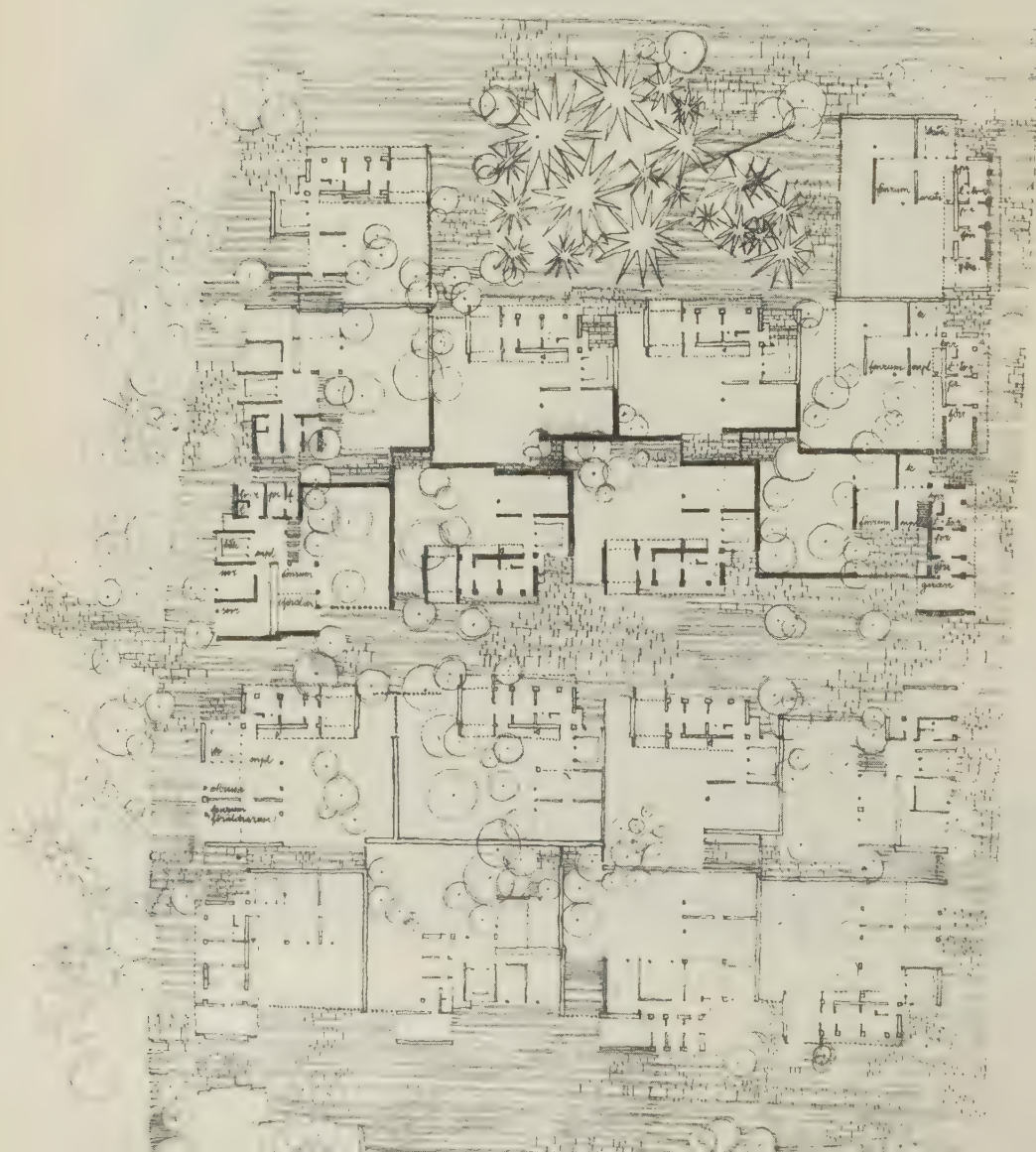
Leif Olsson.

(Se bilderna ovan och överst t. h.)

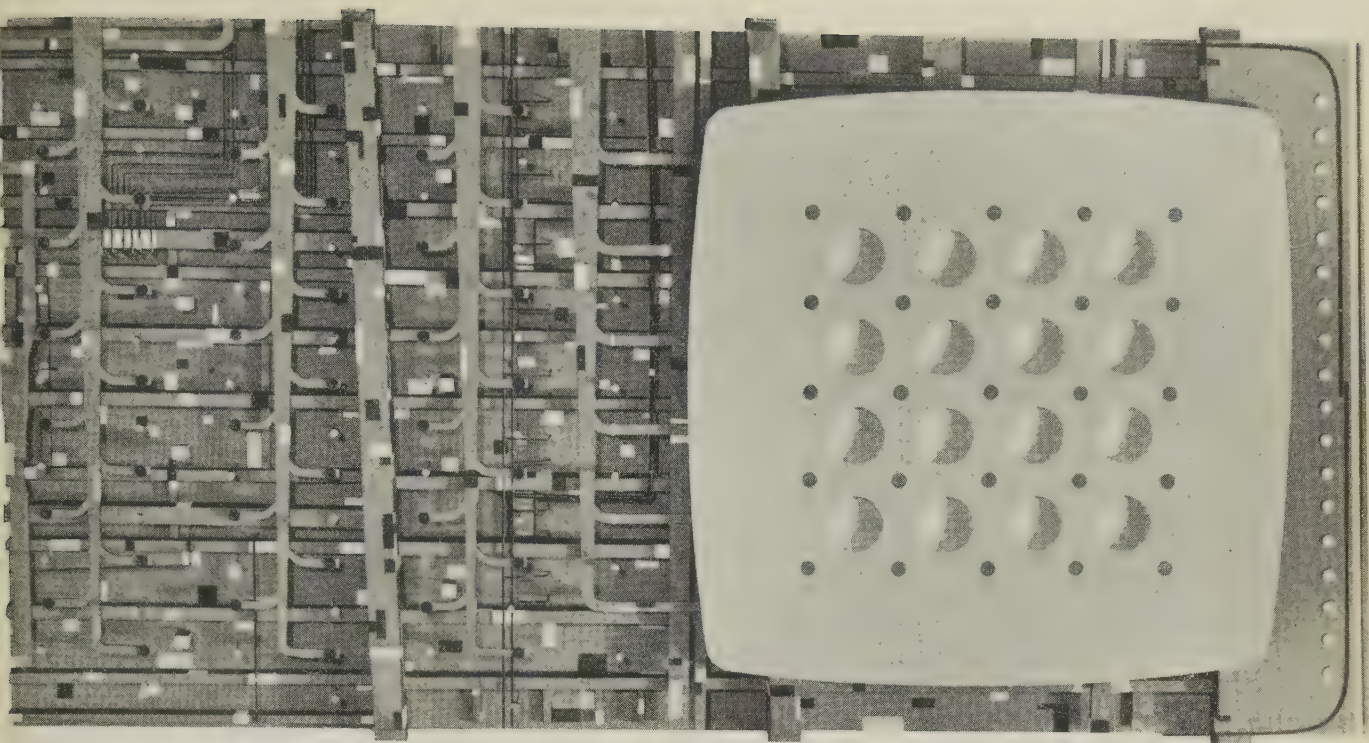
Ovan: Fasad längs en gata-gård. Skala 1: 600.

Nedan: Detaljplan. Skala 1: 600.

Jaan Allpere.

(Se bilderna ovan och t. v.)

ECOSOC'S RÅDSSAL I FN:s NYBYGGNAD I NEW YORK

Förenta Nationernas karaktär av forum för internationella angelägenheter har på olika sätt tagit sig uttryck i dess nybyggda jättekomples i New York, United Nations Headquarter. Projektering och utförande har skett i det internationella samarbetets tecken och har fått sin prägel både av den goda viljan till en brett upplagd samverkan och av de svårigheter samordnandet av många och skilda uppfattningar inneburit.

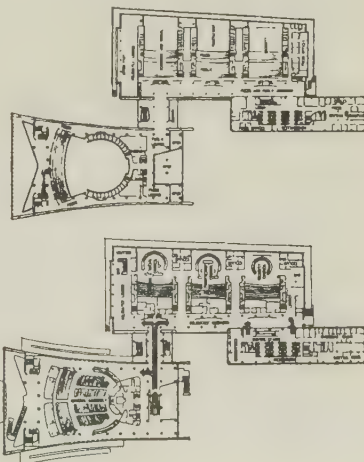
Själva byggnaden, dess planläggning och utformning i stort, måste dock betraktas som väsentligen ett verk av Wallace Harrison och hans närmaste medarbetare. Den internationella arkitektkommitté, som samlades i New York under några månader 1947 hade en rent rådgivande funktion. Olika principer diskuterades och de många skilda uppslag och projekt som småningom samlades på kommitténs bord ventilerades och kritiserades. Det kan väl ej förnekas att detta förarbete haft inflytande på det slutliga projektet. Men varken i samband med det fortsatta projekteringsarbetet eller under byggnadstiden var den rådgivande kommittén inkallad eller på annat sätt i funktion. Såvitt jag vet var heller ingen enskild medlem i kontakt med arbetet under denna tid. Chefsarkitekten har ensam haft arkitektansvaret för de väsentliga dragen i byggnadens planläggning och utformning. Jag har velat klarlägga

Vinjetten: Arbetsmodell till taket. Foto: Sundahl, Nacka.

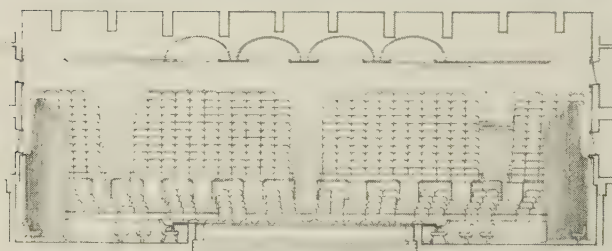
DK 725.12:341.12(747)

situationen på denna punkt, då man på en del håll missuppfattat saken och kritiserat den förment kollektiva formen för arkitektarbetet. Någon sådan form av samarbete emellan kommittén och chefsarkitekten som man här har föreställt sig har icke förekommit och hade knappast heller varit möjligt att genomföra. Det har säkerligen varit riktigt att ledningen av den arkitektoniska huvuduppgiften från början lagts i en mans hand.

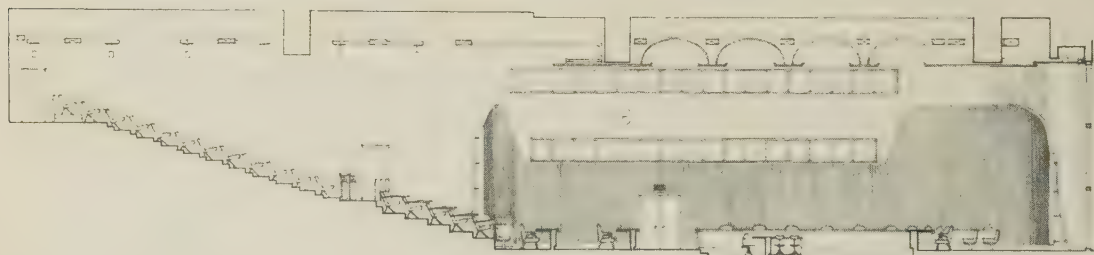
Däremot har vid byggnadens inredning och möblering sökts samverkan med olika länders konstindustri och konsthantverk. Ett uttryck för denna strävan

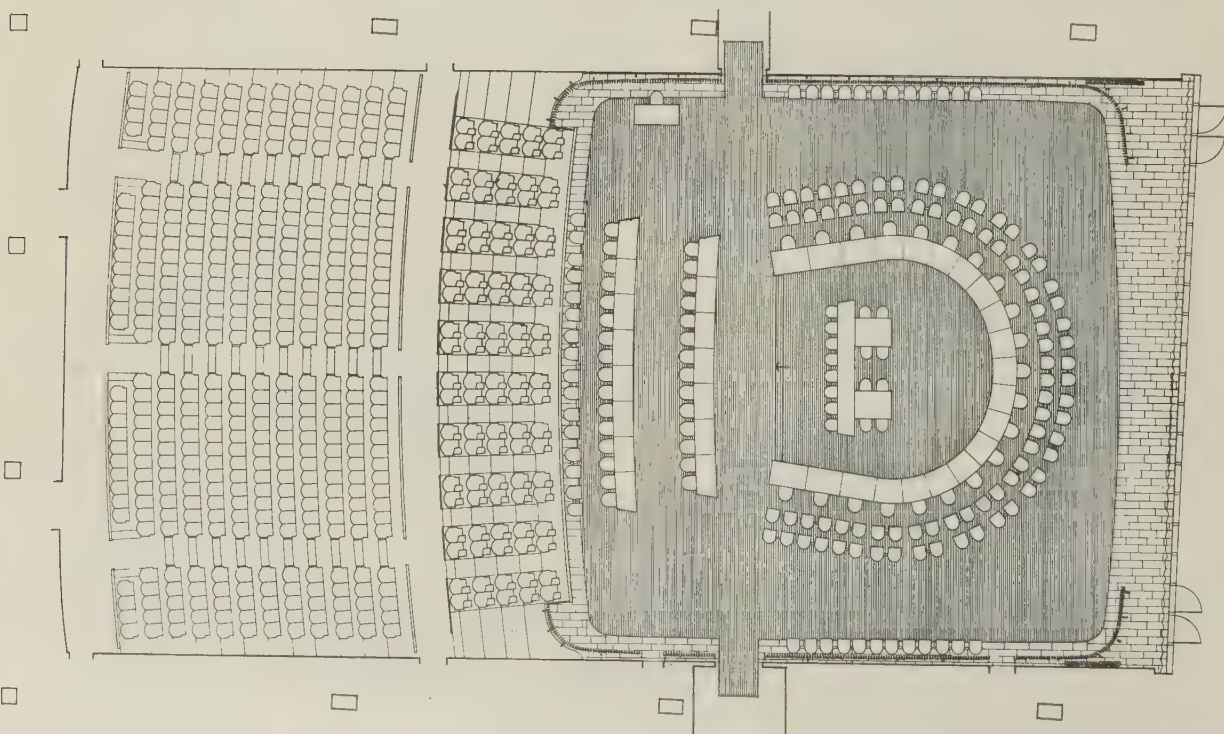
Plan av FN-byggnaden. ECOSOC är den längst till vänster belägna av de 3 råds-salarna.

Ovan: Tvärsektion.

Ovan: Längdsektion.

Nedan: Plan. Skala: $\frac{1}{24}'' = 1'$ (Skala 1:288).

var det initiativ, som ledde till att de tre rådssalarna — för säkerhetsrådet, förvaltningsrådet samt ekonomiska och sociala rådet — blev utformade med bidrag av norsk, dansk och svensk inredningskonst. Ursprungligen var uppgiften begränsad till att respektive länder skulle överlämna en gåva representerande nationellt konsthantverk. I anslutning här till beviljade 1951 års riksdag ett anslag på 160 000: — kronor att användas för en svensk gåva till utsmyckning av det ekonomiska och sociala rådets — ECOSOC's — överläggningsrum. Det till mig överlämnade uppdraget att föreslå lämplig form för den svenska gåvan utvidgades sedermera till att omfatta även medverkan vid utformningen av rådssalens inredning i övrigt. Det senare uppdraget kom från det amerikanska arkitektkontoret, U.N. Headquarters Planning Office, och förutsatte ett ingående samarbete med detta. Tre omständigheter gjorde detta samarbete särskilt angeläget: tiden var knapp, budgeten knapp och obönhörligt begränsad, byggnadsarbetet var långt framskridet med färdig byggnadsstomme och beställningar redan placerade på åtskilliga viktiga inredningsdetaljer.

Den färdiga stommen bildade ett rum av stora planmått, i runt tal 50×20 meter. Rumshöjden vid

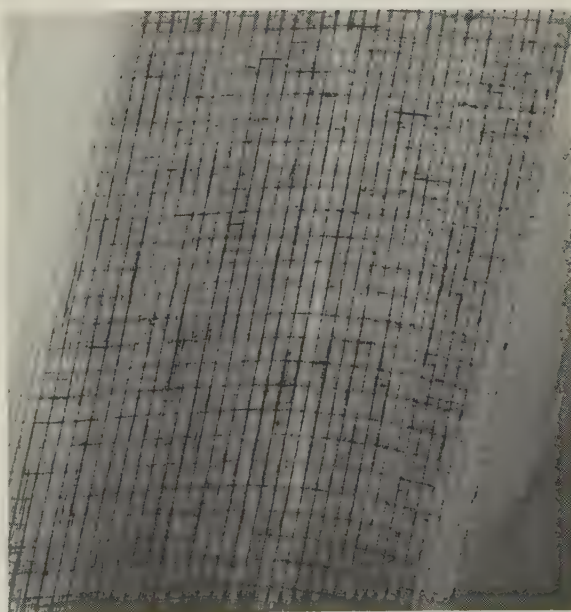
Forts. sid. 236.

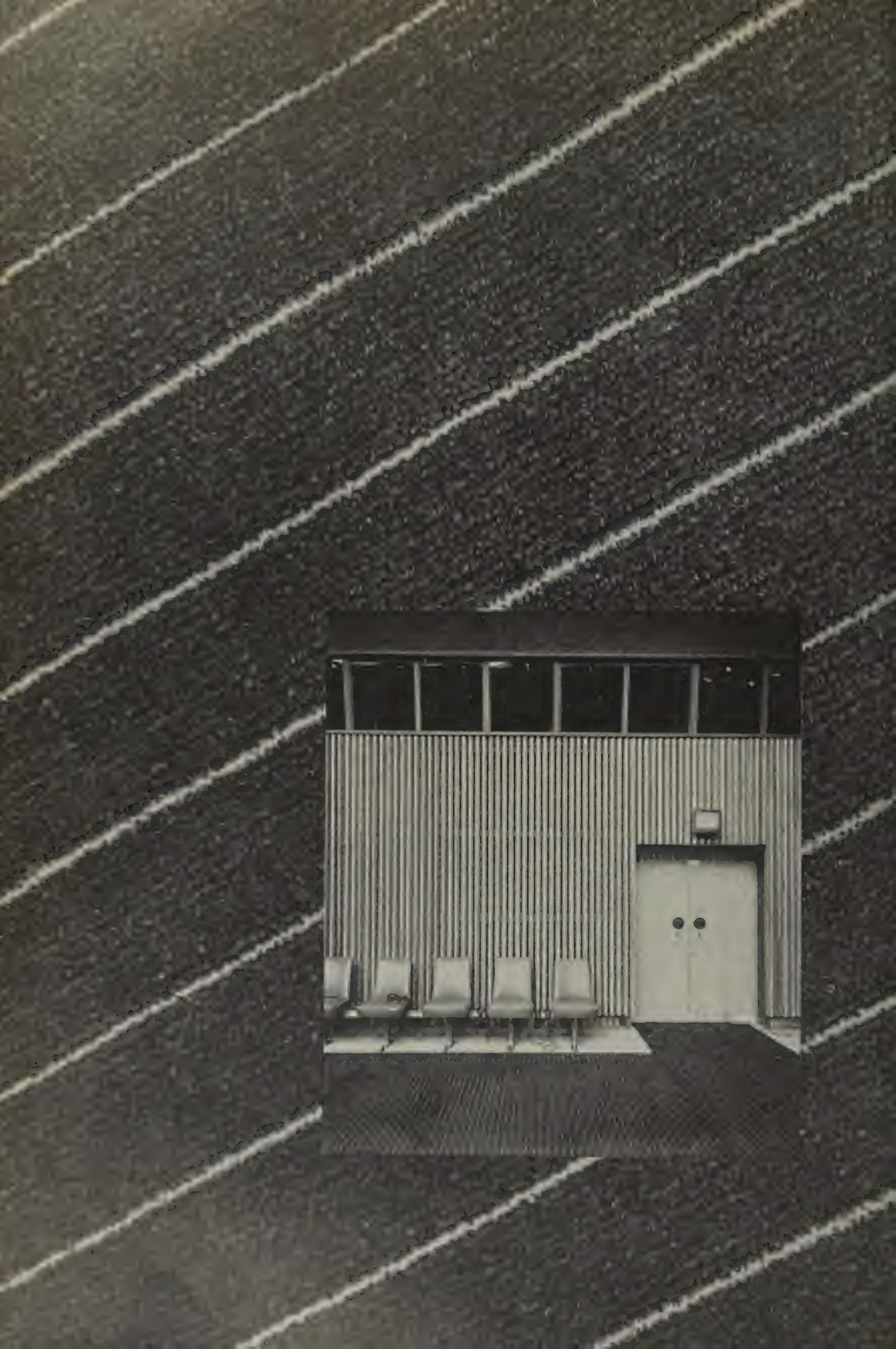
Upptill t. v. på föregående sida och ovan: Interiörer av rådssalen. Fotos: Alexandre Georges (föreg. sida) och Joseph W Molitor (ovan) New York.

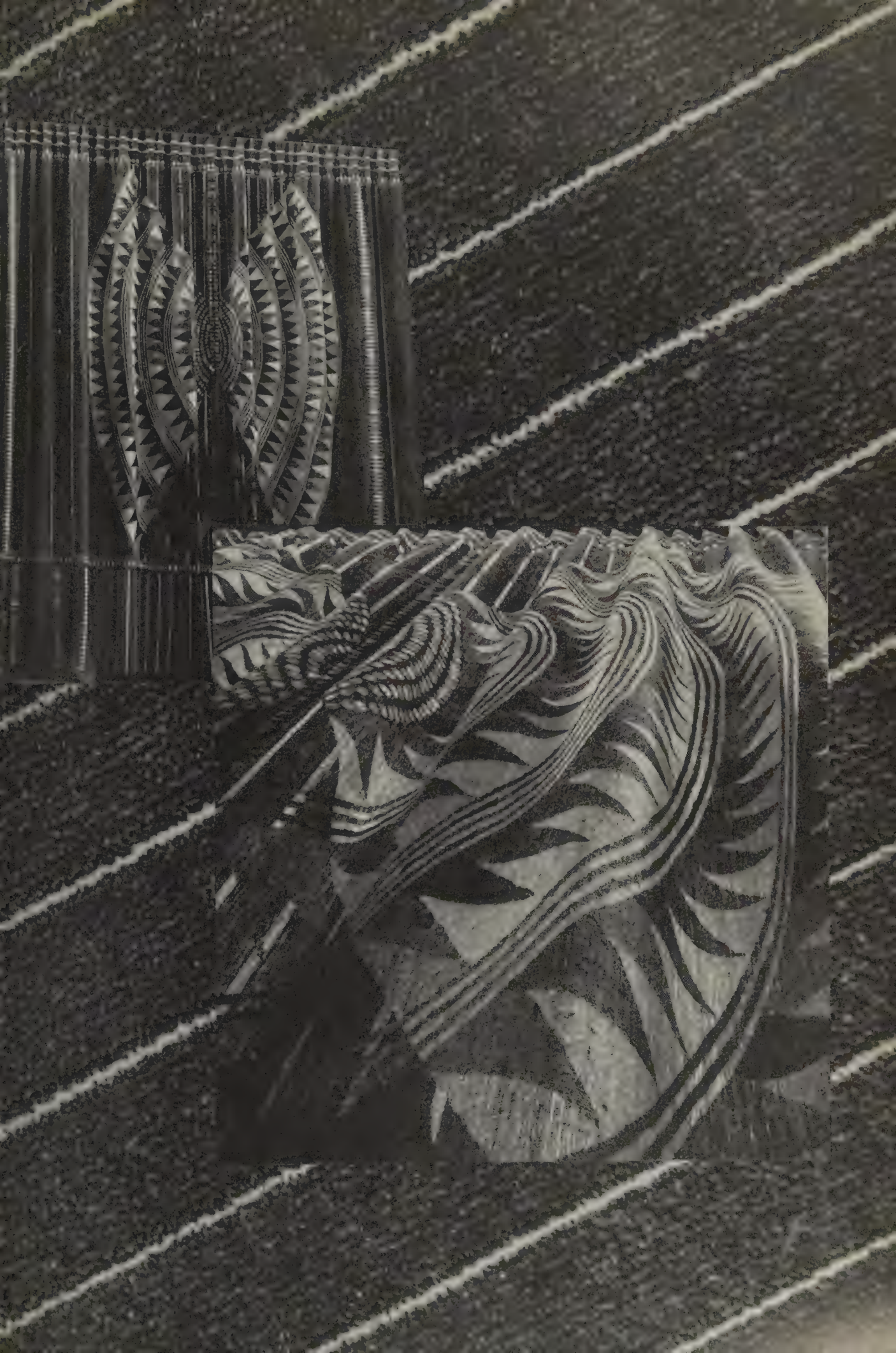
På följande två sidor: Detalj av matta (nat. storl.) Foto: Holmén, Stockholm.

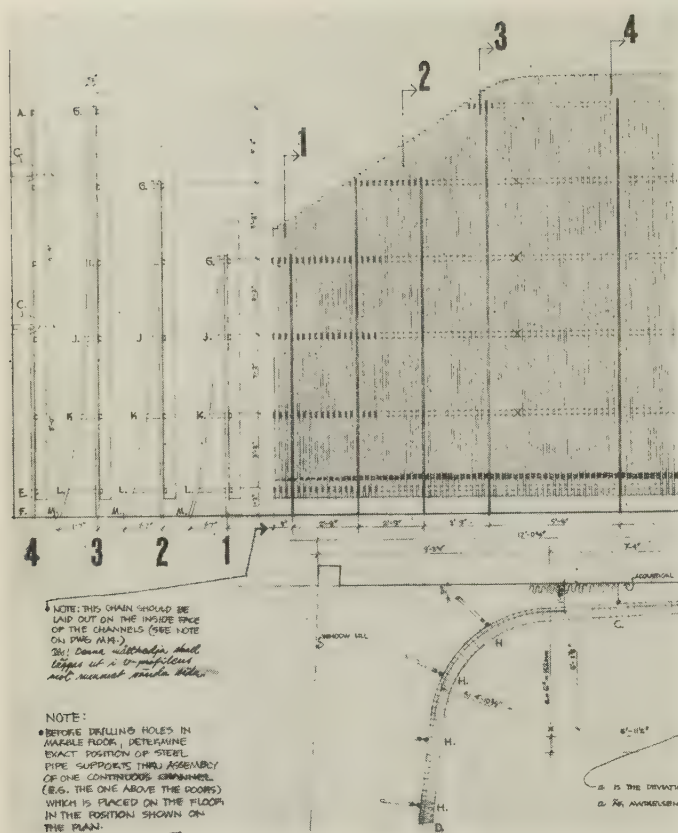
Kvällsdraperi. Fotos: Pål-Nils Nilsson, Lidingö samt interiör från rådssalen. Foto: Alexandre George, New York,

T. h: Detalj av daggardin. Foto: Holmén, Stockholm.

Detalj av skärmvägg. Skala: $\frac{1}{8}'' = 1'$ (Skala 1:96).

fönsterväggen visade sig vara omkring 7 meter. Genom den starkt stigande »amfiteatern» för press och allmänhet reducerades detta mått i salens övre del till knappt 3 meter under balkunderkant.

Den låga rumshöjden blev från början en väsentlig faktor vid interiörens detaljutformning. I syfte att motverka intrycket av rummets tryckta proportioner ansåg jag det riktigt att betona området närmast fönstret, där rumshöjden är störst. Ett framhävande av denna del av rummet skulle också på ett logiskt sätt understryka delegaternas överläggningsplats. Båda dessa syften ledde till tanken att ge en speciell miljökaraktär åt delegaternas arbetsplats genom ljus, färger och ett i förhållande till rummet i övrigt finare materialval och en mera utarbetad detaljbehandling. Enligt detta arbetsprogram borde delegaternas plats framstå som en delvis sluten interiör i kontrast mot den i övrigt diffusa rumsvolymen: scenen i ljus, åskådarrummet dämpat och tillbakahållet är i detta fall knappast någon alltför konstlad analogi. Genom att begränsa mera kostnadskrävande inredningsdetaljer till en mindre del av lokalen blev det också möjligt att trots nödvändig sparsamhet uppnå ett inredningsarbete av önskvärd hantverksmässig kvalitet.

Delegatplatsens utformning var bunden till utrymme och planform icke minst genom att det stora hästskoformiga bordet med dess komplicerade installationer redan var ritat och beställt. Fönsterväggens utformning var givetvis också låst. Glasväggar mel-

lan rådssalen och hytterna för radio, press, television, direktöversättning m.m. var fixerade till läge och detaljutformning.

Den rumsbegränsande ribbväggen av kvistren furu formades till att ge en viss slutenhet. Den skyddar dessutom det bakomvarande väggpartiets ljudabsorberande beklädnad och förstärker dess effekt. Golvet är täckt med matta av viltonkvalitet, finmönstrad med vita ränder mot mörkmelerad botten i svart-brunt-grönt. Runt mattan en fris av finslipad ekebergsmarmor. Det över delegaternas plats fritt nedhängande vita rabbitstaket, som ytterligare betonar denna del av salen, var från början tänkt att avteckna sig mot ett högre liggande undertak av rabbits, målat i väggarnas dämpade mörkgrå färgton.

Under projekteringsarbetet slopades, delvis av ekonomiska skäl, den planerade inklädnaden av takets balkkonstruktion. Denna konstruktion och de mellan balkarna förlagda ventilationstrummorna med sin förgreningar och utblåsningsaggregat bildade tillsammans ett intressant plastiskt mönster som med ett lämpligt färgval kunde väntas berika intrycket utan att bryta den ursprungliga grundidén: kontrasten mellan delegatplatsens »interiör» och den omgivande neutrala helheten. I detta syfte genomfördes i taket väggarnas mörkgrå färgton, varvid rektangulära fläckar och ytor i vitt och svart infördes i avsikt att för ögat upplösa »kompositionen» och göra dess tekniska element mindre påtagliga. Då varken jag eller någon av mina medarbetare bereddes tillfälle att på platsen övervaka färgsättningen, tillgreps metoden att utprova färgerna på en modell i stor skala av hela salen. En här återgiven modell av själva taket översändes till New York som ledning för målningsarbetet (vinjettbilden).

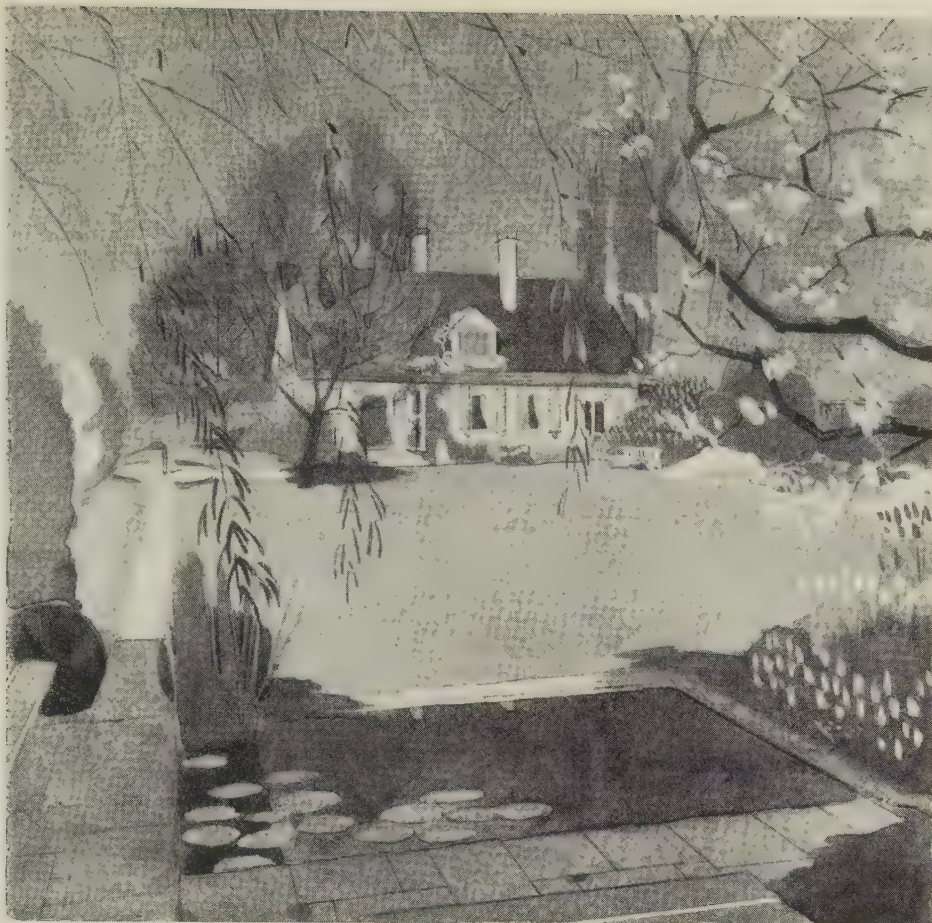
Hela fönsterväggen kan täckas med dels en daggardin och dels ett kvällsdraperi. Dessa textilarbeten utgör tillsammans den svenska gåvan. Utförandet anförtröddes efter tävling åt Nordiska Kompaniets Textilkammare respektive Märta Måås-Fjetterströms Ab. Textilkammarens av Astrid Sampe komponerade daggardin är en gles vävnad av ramiegarn i naturfärg. Kvällsdraperiet är komponerat av Marianne Richter och utfört i en av Barbro Nilsson utarbetad gobeläng-liknande teknik med ullgarn inplockat på linnebotten; färgerna huvudsakligen orange-rött-violett. Båda dessa textilarbeten representera vart och ett i sitt slag en mycket hög konstnärlig standard, väl svarande mot det syfte, som motiverat deras tillkomst.

Delegaternas fåtöljer, av ask och klädda med blekbrun galon, har komponerats av Elias Svedberg och är liksom sekreterarstolarna — med förkromat underrede — levererade av Nordiska Kompaniet. Även mattan har levererats av Nordiska Kompaniet.

Ribbpanelen och en del andra inredningssnickerier har utförts av Holmsunds AB. Den bärande röstommen till panelen och barriärer levererades av AB Bröderna Hedlund. Marmorfrisen är en gåva av Sveriges Stenindustriförbund.

Arkitekterna Hans Borgström, Bengt Lindroos och Brian Richards har varit värdefulla medarbetare vid arkitektuppdragets genomförande.

Sven Markelius

TILL DRÖMMEN OM EGNAHEMMET

Stiftelsen Hem i Sveriges tävling om ekonomiska småhus

DK 728.37

»Den friliggande enfamiljsbostaden är så långt man kan döma av utförda enkäter alltjämt den populäraste bostadsformen i Sverige och i vissa delar av landet den enda möjliga. Trots ett energiskt och framgångsrikt arbete på att sänka produktionskostnaderna har byggnadskostnadernas stegring under de senaste åren gjort denna hustyp praktiskt taget oåtkomlig för många av dem för vilken den vore särskilt berättigad». Så säger programmet för tävlingen. Till detta skulle man kunna lägga, att det icke skulle hjälpa ett dyft om produktionskostnaderna för egnahemsbyggnaden kunde nedbringas, ty ansvariga kommunala instanser har under de senaste åren inriktat planläggningen ensidigt på flerfamiljshus, så att det antal tomter, som i dag står till buds för hugade egnahemsbyggare är alldeles otillräckligt. På den tiden, numera längesedan svunnen, då man ansåg att vatten- och avloppsfrågorna kunde klaras av varje

egnahm för sig, och den kommunala investeringen för öppnandet av ett nytt villaområde inskränktes sig till att på sin höjd bygga erforderliga vägar, intog egnahemsområdena en framträdande plats i stadsplane- och byggnadsplaneplanen. Dessa planer från 20- och 30-talen är i många fall ännu icke fullbyggda, och det finns nu ganska gott om planlagd mark för egnahemsbebyggelse. Men det är en teoretisk tillgång, ty över dessa områden vilar sedan länge successivt förlängda ettåriga byggnadsförbud i avvaktan på en ändring av planerna, som det något missvisande heter. I realiteten ligger dessa förbud i avvaktan på att det allmänna så småningom skall kunna utbygga sitt vatten- och avloppsnät så långt att det når fram till dessa i regel perifert belägna områden. Att tillgången på byggbara egnahemstomter är knapp har således kommunalekonomiska grunder, som vilar på det faktum att den glesa bebyggelsen har betydligt högre stadsplane-kostnader per lägenhet än den mera koncentrerade.

I tävlingen begärdes visserligen även en stadsplan, men programmets formuleringar är sådana att varje tävlande lätt kan förstå att den kommer att

Vinjetten: En bild från sällskapet Hem i Sveriges tävling om en familjebostad år 1944. Den tillhör Arthur von Schmalensees prisbelönta tävlingsförslag »Akvileja». Författaren sade själv därom, att han försökt anknyta till de svenska städernas små borgarhus. Jag tror att denna småborgerliga och förtjusande stil passar bättre till egnahemsbyggarens önskemål, ty arbetaren — antingen han bär manschetter eller ej — är väl när han vill skaffa sig ett eget hem en småborgerlig företeelse.

betraktas som en mindre väsentlig detalj vid bedömandet av tävlingen, och så har väl också att döma av prisnämndsutlåtandet varit fallet.

Vad de tävlande huvudsakligen sysslat med är dels att söka pressa in bostadsfunktionerna på en minimal yta och dels att med olika konstruktionsfinter söka nedbringa produktionskostnaderna för denna minimala bostadsyta.

Vid bedömningen har det visat sig att det var ansträngningarna på det förstnämnda fältet som blev utslagsgivande vid prisutdelningen.

Etthundrafyrtiofem tävlingsförslag hade inlämnats, och därav befanns 79 stycken »i viktiga avseenden avvika från de krav prisnämnden ansett man bör ställa på en fullgod bostad» 61 st. hade sådana kvaliteter, att de ansågs böra bli upptagna till en mera ingående granskning.

För att komma till rätta med det stora materialet har prisnämnden utgått från en förteckning i 18 punkter rörande bostadsfunktionerna som fått utgöra den mall efter vilken förslagen i första hand bedömts.

De 18 punkterna handlar om sömn, personlig hygien, måltider, familjesamvaro, gäster, köksarbete, städning, klädvård, förvaring, barn tillsyn, barnens lek och arbete, kommunikationer, bostad och tomt, stadsplan, konstruktion, värme och ventilation, uppbyggnad och kostnader. Vad prisnämnden har att säga i dessa stycken är enligt min mening så fint och förståndigt, att det utan nämnvärd ändring borde intagas i byggnadsstadgan och ersätta de så kallade kvadratmeternormerna, som ju minst sagt är schematiska.

Den punkt som väckt mest diskussion och som rasande skribenter i pressen öst sin galla över är familjesamvaron. Prisenämnden lutar åt den uppfattningen att det nuvarande vardagsrummet på min. 18 m² bör ersättas av ett mindre finrum, som har direkt förbindelse med bostadens entréutrymme, och att ett vardags-varadagsrum utbildas i intim förbindelse med köket, som i takt med den allt större uppskattning, som husmoderns arbete i hemmet röner, ryckt upp till rangställning av bostadens mest betydelsefulla utrymme.

Tävlingen uppvisar ett stort antal variationer på detta tema, som ger dyrare lösningar när det renodlas mest, men som i t. ex. Mekanos huvudalternativ har getts en lyckad kompromisslösning. Det karaktäristiska för denna är att vardags-varadagsrummet har öppen förbindelse med köket och samtidigt är bostadens enda kommunikationsutrymme. Med denna lösning följer emellertid också så länge nuvarande matlagningsteknik och spisanordningar användes att matoset obönhörligt kommer att sprida sig i hela huset. Nu kan man ju emellertid ha olika meningar om hur stor denna olycka är, och det finns möjlighet att med bibehållande av planlösningen stänga av köket från vardags- och kommunikationsutrymmet med en vägg, och då får väl denna olägenhet hos förslaget anses eliminerad.

Det finns emellertid en annan olägenhet, som direkt följer av försöket att sammanslå vardagsrum och kök. Vad man vinner är ju en mindre yta på köket därför att det sammanhänger med ett annat utrymme, som innehåller matplatsen. Detta arrangemang medför emellertid en avsevärd nackdel, som är

att man får betydligt längre väg mellan kök och matplats än om matplatsen låge i köket. Prisenämnden har inte tagit så hårt på den saken, men man kan ifrågasätta om detta varit riktigt.

På senare tiden har vi här i landet upptäckt en hel del hygieniska brister, och det är kanske ett symptom därpå att jag fäst mig särskilt vid tävlingens resultat på den hygieniska punkten.

Prisenämnden har ansett det ofrånkomligt att en familj med 5 personer bör ha wc-utrymmet skilt från bad- och tvätttrummet. Detta är att förklara krig med det gängse badrummet sådant det förekommer i majoriteten lägenheter oavsett om de ligger i enfamiljshus eller i flerfamiljshus.

Den typen av badrum lancerades väl på trettitalet, och sedan dess har möbleringen i dem standardiserats med hänsyn till fiffigast möjliga rördragningar, men det har hela tiden varit samma gamla badrum med tvätt på tork i taket, silkesstrumpor vid värmeelementet, badkaret fyllt av tvättbaljor; kort sagt en småtvättstuga med wc i långt högre grad än ett badrum. Det vore ju mycket rimligare att skaffa sig en småtvättstuga med vissa möjligheter till bad och ett separat wc, men då fordras det också att denna småtvättstuga förses med ändamålsenliga anordningar för torkning av tvätt. Förslaget »Mekano» går ett litet steg längre i differentiering, ty här har det gamla badrummets funktioner fördelats på tre utrymmen, ett yttre, som har två tvättställ och ingång till det separata wc:t och till småtvättstugan—badrummet, som föreslås utrustad med tvätthö, »hoover», nedfällbar tvättbänk över badkaret, torkanordning i tak och skåp för smutstvätt och badlinne. Toalettskåpen sitter i tvättställsutrymmet. Hela detta hygieniska aggregat tar ungefär dubbelt så stor yta som ett konventionellt badrum dvs. ca 5,5 m². Man kan starkt ifrågasätta om icke en sådan anordning borde vara standard i varje familjebostad.

För övrigt är det kanske främst det sätt varpå sovrummen behandlats, som tilldrar sig intresse. Sovrummet har alltid dragits med en ganska ofullständig beteckning. Det är väl på sin höjd sängkammaren med dubbelsängen eller de bredvid varandra mitt på golvet ställda sängarna, som är ett huvudsakligen för sömn använt rum. Tack vare möbleringen går det nämligen knappast att använda det för något annat ändamål. Övriga sovrum är vanligen samtidigt arbetsrum för en eller flera familjemedlemmar. I prisnämndens normer står också mycket riktigt att det i varje sovrum bör finnas plats för arbetsbord för det antal personer, som sover i rummet. De prisbelönade förslagen visar, att dessa krav går att tillfredsställa på ytor mellan 5,5 och 9 m², och det betyder givetvis ganska mycket för bostadskostnaden om flertalet rum kan bli så små. Har detta några hygieniska nackdelar? Knappast om man öppnar fönsterna, och har man rädsla för det, så lär inte större rumskub kunna betyda någon avsevärd hygienisk förbättring. Hur skall det gå med byggnadsstadgan?

Tävlingen syftade inte bara till en omprövning av egnahemmets storlek och planlösning utan även av dess konstruktion och uppvärmningssystem, och många av de tävlande har tagit programmet på

Fortf. sid. 242.

1:STA PRIS, 10 000 KR

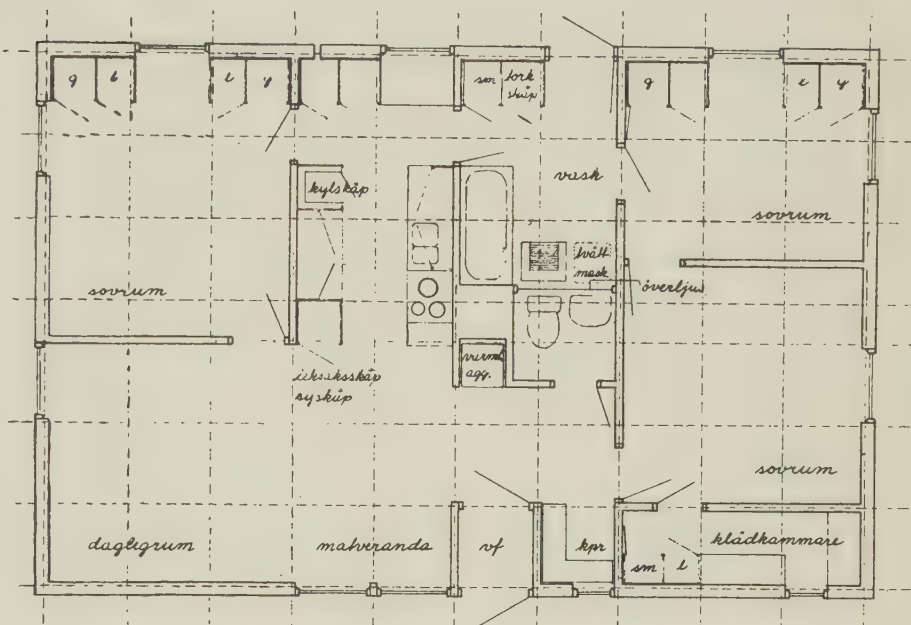
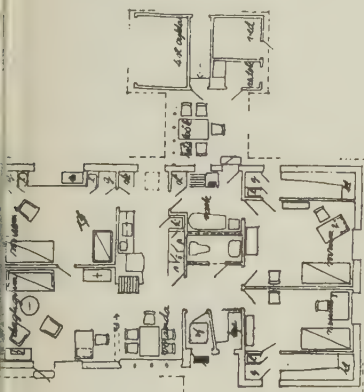
»Illustration till beskrivning» Av civilingenjör Bror Lundén, civilingenjör SVR Sigvard Nordgård och arkitekt SAR Georg Varhelyi samt byggnadsingenjör Bo Wennstöm.

T. h: Fasad mot söder.

I mitten t. h: Plan. Skala 1:100.

I mitten t. v: Plan av tävlingsförslag »Enheter under sadeltak». Av arkitekter SAR Ernst Grönwall och Georg Varhelyi i tävling om tjänstemannabostäder 1946.

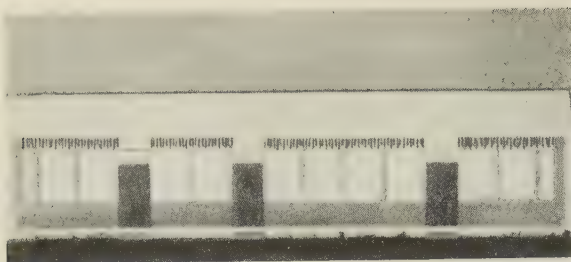
Prisnämndens preliminära omdöme: Omkring en central del innehållande entrén, bad- och toaletterum och kök med matplats är övriga rum grupperade på sådant sätt, att överblickbarhet och sammanhang vunnits samtidigt som möjligheterna till isolering är tillfredsställande. Badrummet måste avskiljas från entrén, vilket är genomförbart i samband med vissa andra ändringar, som här nedan ifrågasättes. Antalet sovplatser är tillräckligt. Sovrummens möblerbarhet torde kunna förbättras. Husmoderns arbetsplatser är väl tillgodosedda både vad gäller köksarbete, städning, klädvård och barntillsyn. Kommunikationsutrymmena är små; förvaringsutrymmena mycket rikliga. Klädkammaren är varken lämpligt placerad eller disponerad. Den torde kunna utgå. Vissa garderobsplaceringar är diskutabla. Finrum saknas. Planen har emellertid med sin givna stomme möjligheter till ett flertal variationer varigenom bl. a. även ett måttligt stort och lämpligt placerat finrum torde kunna erhållas. Byggnadens anpassning till tomten är inte särskilt väl studerad och tomterna är stora. Stadsplanen är som en följd härav inte särskilt ekonomisk.

Som helhet är förslaget gjort med stor konsekvens och utgör ett värdefullt bidrag till belysning av småhusets problem. Detta gäller även uppbyggnad, materialval och

fasadbehandling. Författaren är en av de få som ingående studerat hela husets konstruktion. Taktäckning av asbestcementplattor utan underpanel och därunder oskyddad fyllning av kutterspån på undertaket är mindre lämpligt.

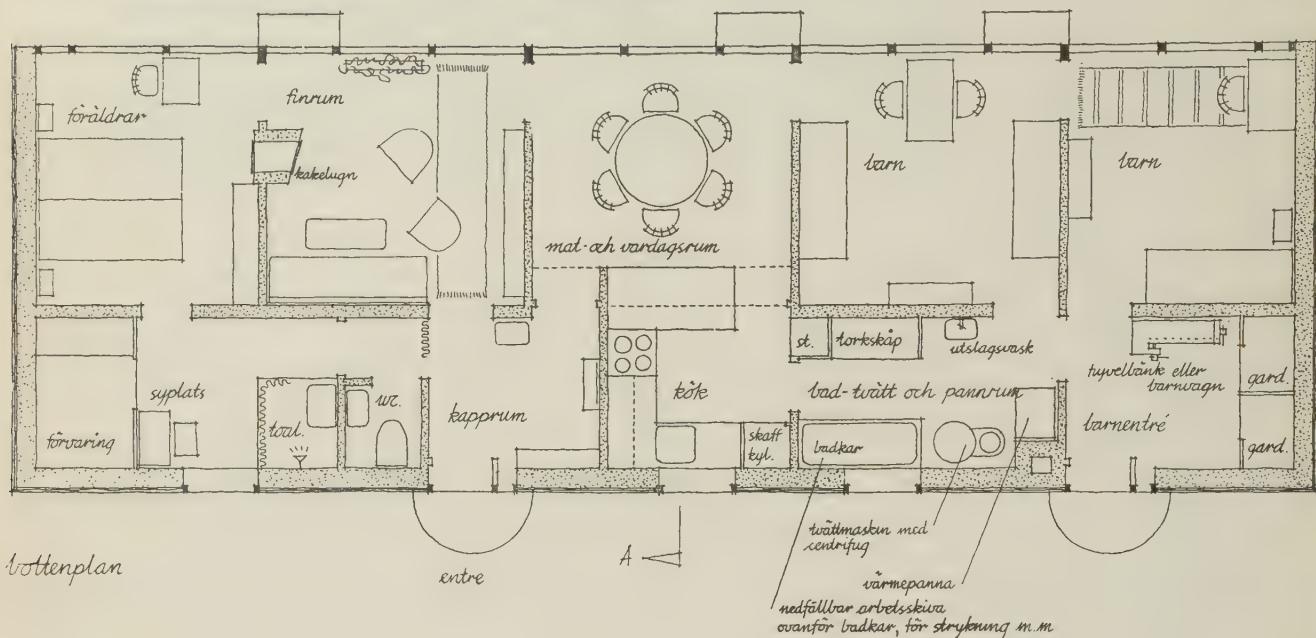
Den valda metoden att tillverka huset i delar i helt färdiga hussektioner vardera med golv, väggar och yttertak på fabrik är visserligen tidigare prövad i vårt land men med i förslaget valda bredder på husenheterna (3,5 m) torde transporten från järnvägsvagnen till byggplatsen bli besvärlig. Husenhetens höjd synes också för stor för att rymmas inom järnvägsvagnens lastprofil. Förslaget torde vad avser denna transportmetod vara svårt att genomföra.

Prisnämndens slutliga omdöme: Planen är synnerligen förtjänstfullt löst, generell och med mindre förändringar anpassbar för vitt skilda bostadsbehov och bostadsvaror. Den kan genom vissa omarbetningar ytterligare utvecklas och förbättras. Badrummet uppfyller ej det allmänna kravet på direkt dagsljusbelysning, men dess läge i planen minskar avsevärt nackdelarna härav. Uppbyggnaden är förtjänstfull och förslaget är som helhet betraktat det som bäst motsvarar tävlingens allmänna syfte. Kostnaden är relativt låg.

2:2RA PRIS, 4 500 KR

»Sol ute värmer inne» Av arkitekt SAR Sune Lindström, arkitekt Pär Lindström och byggnadsingenjör Hans Sanner.

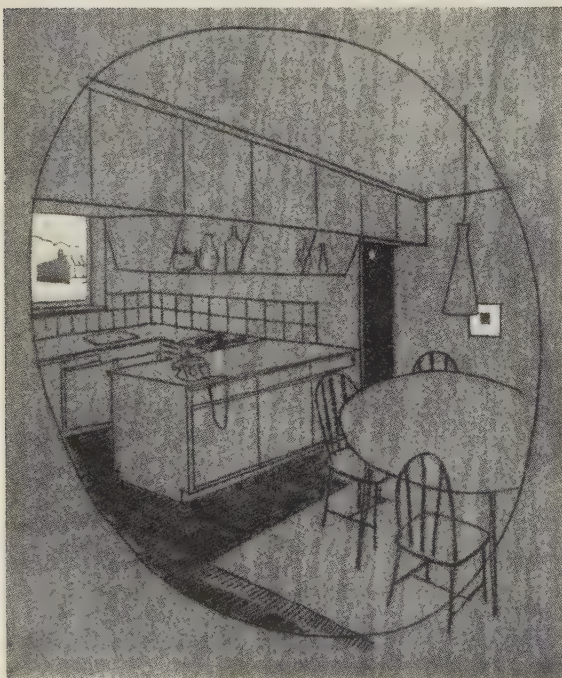

bottenplan

Överst: Fasad mot trädgårdssidan.

Ovan: Plan. Skala 1:100.

Nedan: Interiörskiss från kök och matplats.

Prisnämndens preliminära omdöme: Planen är löst med stor skicklighet och författaren har lyckats kombinera önskemålet om ett öppet rumssammanhang, som ger ett intryck av rymlighet åt bostaden utan att rumsytorna gjorts särskilt stora, med kravet på avskiljbara rum med separata ingångar. Lösningen av sömnrummet och föräldrarnas sovrum är intressant och användbar. Den separata entrén för barnen som samtidigt är köksentré är värdefull ur husmoderns synpunkt och sparar mycket städarbete. De relativt många dörrarna i barnens sovrum inskränker i viss mån möblerbarheten. Wc ligger alltför långt från barnens rum. Förvaringsutrymmena är underdimensionerade. Bränslerum saknas och pannans placering i bad-tvätttrummet är mindre lämplig. Bostadsfunktionerna är i övrigt utmärkt tillgodosedda.

Stadsplanerna är ekonomiska och rediga. Entrén till de hus som ligger norr om vägarna har ej redovisats. Det är mindre lämpligt att i detta fall behöva gå runt ett så långt hus för att finna de två entréerna.

Uppvärmningssystemet är av intresse och författarens uppslag att tillvarata solenergien bör närmare utredas.

Uppbyggnad och fasadbelysning är förtjänstfull.

Den speciella utformningen av takkonstruktionen som författaren valt för att tillvarata solvärmets är intressant men svår att bedöma på grundval av det redovisade materialet. Den torde emellertid innebära många svåra problem att genomföra i praktiken och måste på flera punkter omarbetas för att ge avsett resultat.

Prisnämndens slutliga omdöme: Planen är utmärkt och kan med bibehållande av sina huvuddrag vidare bearbetas och utvecklas. Kostnaden är relativt hög men motsvaras väl av förslagets kvalitativa värden för den som kan bygga sig en bostad med ca 90 m² lägenhetsyta.

2:DRA PRIS, 4 500 KR

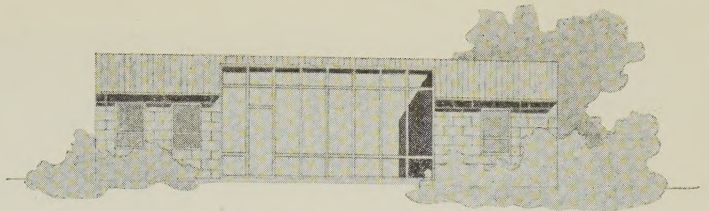
»Mecano» Av arkitekt SAR Erik Ahnborg.

Prisnämndens preliminära omdöme: Sovplatserna är tillräckliga och mycket lämpligt fördelade med enkla möjligheter till omdispositioner efter växlande förhållanden. Planen är även i övrigt av stort intresse genom sin enkelhet och anpassbarhet. Här bör särskilt framhållas den lösning av vardagsrum-matplats och finrum, som visas i huvudalternativet: barnens och de vuxnas lek och arbete, samvaro, isolering och representation förefaller att här ha avvägts på ett lyckligt sätt. Kökets förläggning tillgodoser på ett utmärkt sätt husmoderns arbete. Köksinredningen är mindre väl disponerad men torde på den tillgängliga ytan kunna göras tillfredsställande. Badrum med inredning för tvätt, wc och toaletterum är riktigt lösta. Förrådsutrymmena är väl tillgodosedda. Författaren föreslår gemensam värmecentral för ett 40-tal hus. De enskilda husen saknar sålunda pannrum. Detta är olämpligt för egnahem och dessutom ekonomiskt ofördelaktigt.

Byggnaden har ett enkelt och naturligt samband med tomten och tomterna är trevligt disponerade. Stadsplanen är ekonomiskt försvarlig.

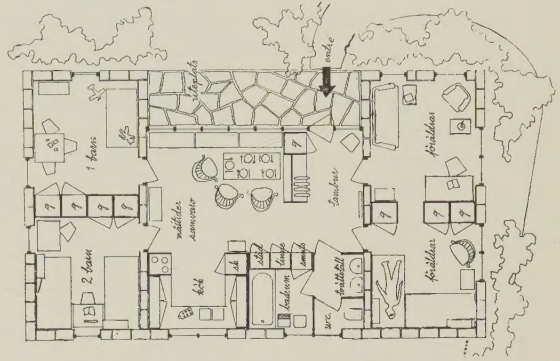
Uppbyggnaden är avsevärt mindre förtjänstfull än planen.

Prisnämndens slutliga omdöme: Planen till Mecano är i sin enkelhet och anpassbarhet en av de bästa som framkommit i tävlingen. Kostnaden är relativt låg men måste ökas med en proportionell andel av den föreslagna gemensamma värmecentralen eller med kostnader för in-

Fasad mot trädgårdssidan.

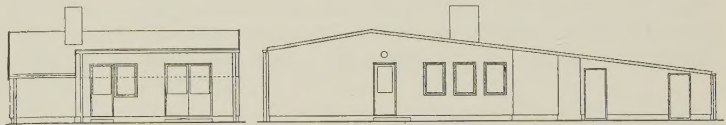
Plan. Skala 1: 200.

dividuell uppvärmning. Anordnandet av eget pannrum eller uppvärmningssystem kräver någon omarbetning av planen. Uppbyggnaden och fasadbehandlingen drar ner förslaget förtjänster i övrigt.

INKÖP, 1 500 KR

»Den blå» Av arkitekt SAR Gunnar Henriksson, medarbetare arkitekt Claes Tottie.

Fasader mot väster och norr.

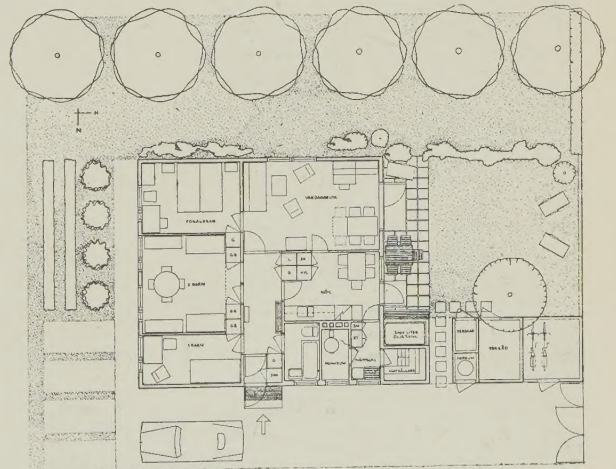
Plan. Skala 1: 200.

Prisnämndens preliminära omdöme: Planen är koncentrerad. Sovplatserna tillräckliga och lämpligt fördelade. Köket ligger centralt i bostaden med goda förbindelser till entré och till tomten. Husmoderns arbetsplatser är väl samlade och hon har från köket god kontakt med barnkammare och vardagsrum. Köksinredningen är mindre god, vilket bl. a. beror på att det finns fyra dörrar i köket. Det är fördelaktigare i en bostad av denna storlek att skilja bad och wc åt och kombinera bad och tvätt. Förslagets tvättrum är trångt och mindre väl förlagt som passagerum till matkällare och pannrum. Pannrummet bör ges dörr till det fria. Uppvärmningen är tänkt för enbart oljeeldning, vilket är mindre lämpligt. Förvaringsutrymmena är tillräckliga, ehuru garderoberna är mindre väl fördelade.

Uteplatsen är trevligt samordnad med bostaden. Stadsplanen är ekonomisk. Byggnadens orientering är mindre fördelaktig på de norra och södra tomtraderna än på de mellanliggande. Gatubilden är trevlig.

Husets uppbyggnad är enkel och vårdad.

Prisnämndens slutliga omdöme: Av de många förslag, som visar kvadratiske eller nära kvadratiske planer, är detta enligt nämndens mening det bästa. Uteplatsen och dess samband med bostaden är förtjänstfullt löst.

orden även i detta avseende. Av prisnämndsutlåtandet framgår emellertid att konstruktions- och uppvärmningssystem icke kan bedömas på samma enkla sätt som planlösningar och arkitektonisk uppbyggnad. För en rätt bedömning fordras erfarenhet av nyheter-
nas möjligheter under reell produktion, och av de tävlande utfört arbete på dessa områden har fått större betydelse för husens arkitektur än för bedömningen av produktionskostnaden. Detta hindrar emellertid inte att ett flertal av de idéer, som framkommit kan ha framtiden för sig, och jag vill särskilt peka på »Sol ute värmer inne», som bl. a. innehåller ett intressant förslag till utnyttjande av solenergin för uppvärmningen. Förr eller senare kommer man nog dit, ty den tidiga industrialismens föreställning att naturen var till att betvingas av människan har redan börjat ersättas av föreställningen att det istället gäller att följamsamt utnyttja henne, och solen skiner som bekant alla dagar och även om den inte syns levererar den stora kvantiteter värme också på våra breddgrader och mitt i vintern.

När det gäller egnahemmets förläggning i stadsplanen, företer tävlingen utan att komma med någonting revolutionerande nytt, ett flertal nog så läckra arrangemang, och det är tämligen säkert att mycket står att vinna i trevnad genom en omsorgsfull och enhetlig planering av egnahemsområden. Kanske kan man också vinna en del i ekonomiskt avseende, men gränsen för vad det »friliggande huset» tål är väl i stort sett redan nådd, när tomtbredderna börja bli omkring 20 m, och det kan ifrågasättas om de försök som gjorts att med hjälp av plank och en ytterst speciell utformning av huset komma ned till ännu mindre storlekar och bättre gatuekonomi icke är att gå alltför långt. Man har kritiserat gångsporten med påpekandet, att har man så bråttom så springer man

istället. Jag lutar åt uppfattningen, att om man har så trångt om utrymme, så bygger man hellre kedjehus eller radhus.

Men drömmen om egnahemmet är kanske så allvarlig och djupt rotad, att man aldrig låter sig muta med kedjehus eller radhus, men väl av friliggande egnahem på var sitt markstycke om än aldrig så litet.

De prisbelönade tävlingsförslagen tillgodoser i teknisk bemärkelse drömmen om egnahemmet. Det är fullvärdiga och goda bostäder, som här presenteras, och jag har den största respekt för det kunnande och den stora energi som slösats på uppgiften. En del av de obelönade förslagen är emellertid enligt min mening i ett avseende avgjort bättre. Det finns nämligen ibland dem en del som liknar »riktiga hus» betydligt mera än de förslag prisnämnden satt i främsta rummet. Alla de tre främsta har ju ett visst tycke av uthus, och de borde väl för att framgångsrikt kunna konkurrera med huskatalogerna mera liknat drömhushus. Jag känner visserligen till allt det där med funktionens riktiga arkitektoniska uttryck, och ekonomins krav på enkel form etc., men jag tycker på egnahemmarens vägnar, att det är synd att ett billigt hus också ser billigt ut. Beror det på den svenska ärligheten, eller på att fasadernas utseende påverkar kostnadsberäknaren, eller åter på att det är omöjligt att rita ett billigt drömhushus?

Det gällde en tävling om ekonomiska småhus, men för att tävlingen skall kunna få effekt fordras dessutom att husen är säljbara till en större allmänhet, och allmänheten är i högsta grad en orationell företeelse med högt ställda känslomässiga krav av estetisk natur. Detta är ett faktum som vi arkitekter sist av alla borde förbise, trots att känslan för närvarande sitter oerhört trångt.

Sven Månsson

Perspektiv av 2:dra pris förslaget »Sol ute värmer inne».

KONSTEN OCH ARKITEKTURENS VÄSEN

DK 72.01

Svårigheterna att komma tillrätta med arkitekturens estetiska problem är avsevärda för oss alla. En och annan radikalist på trettitalet försökte avskriva hela problemet genom att förneka de estetiska egenskapernas existens i den moderna arkitekturen och många försöker ännu bortse från problemen. De flesta talar om byggnadsetetiken med stor skygghet. Ingen undgår emellertid att uppleva arkitekturen och ingen undgår dess estetiska egenskaper, ty de är oundgängliga för upplevelsen. Den byggnadsintresserade känner därför ett behov att få synpunkterna utredda både för att fördjupa sin allmänna förståelse, för att förstå utvecklingen och för att mera aktivt och realistiskt kunna ta ställning i dagens estetiska situation.

Engelsmannen *Bruce Allsopp*, som är lärare vid arkitekturskolan i Newcastle, har klart insett behovet av en modern arkitekturestetik. Han har därför utarbetat föreläsningar och manuskript till en rätt välkomponerad bok som fått titeln »*Art and the Nature of Architecture*» och som utkom i London förra året. För en lekman inom estetiken måste boken te sig som ett undantag av lättlästhet och överskådlig klarhet. Författaren är lärjunge till R. C. Collingwood, en av den engelskspråkiga världens få inhemska forskare på området. Estetiken bedrivs i England och Amerika annars mest av tyska emigranter av en utomordentlig skolning och kvalitet.

Även för en fackman är boken till stor glädje. All-

sopp säger sig vilja omsätta Collingwoods lära om konstens principer till en användbar arkitekturteori, tillämplig i det praktiska livet för en var studerande, arkitekt eller konstnär.

Med stor försiktighet och omtanke nalkas Allsopp det ytterligt ömtåliga problemet. Han röjer i både framställning och språk en bildning i estetiska frågor, som vore storartad även utanför de genuina engelska estaternas krets. Bland dessa framstår Allsopp nämligen som en verklig stjärna eftersom han i överraskande grad gjort sig av med den engelska gentlemannaskribentens amatörmässiga sätt att handskas med estetiska problem. Vanligtvis reduceras de till att vara en fråga om personlig smak utan närmare resonemang. Tycka om och icke tycka om blir enda frågan och omdömenas bakgrund kan inte diskuteras, ty de vilar i det enligt engelska spelregler oangripliga goda omdöme, som var och en lär sig till i internatskolan om han någonsin behövt lära något om smaken.

Säkerligen hänger det samman med att man numera inser gentlemannaomdömet begränsade räckvidd, när en sådan man som Allsopp kan träda fram och publicera en koncis och i många stycken oangriplig arkitekturestetik.

Trots att boken endast har 125 sidor har författaren kunnat gå grundligt tillväga. Han drar sålunda fullständiga konsekvenser av sin främsta fordran på en arkitekturteori: den skall gälla alla konstarter utan godtyckliga undantag. En teori som passar för musik är sålunda ofullständig om den inte också

Vinjetten: »De tiotusendes martyrium» framföres av Allsopp som ett värtaligt bevis för att konsten i sin mångfald rymmer mer än endast skönhet.

stämmer för dansen, skådespelarkonsten, litteraturen, måleriet, arkitekturen.

Via en serie uteslutningar når Allsopp fram till deklarationen, tesen, att konst huvudsakligen är känsloutryck. Visligen avstår han från att försöka definiera konsten. Att definiera livets kategorier är ju också särdeles fåfängt om inte rentav meningslöst. Genom att bygga sin åskådning över tesen att konst är känsloutryck parerar författaren rätt väl en serie fördomar och misstag. Det dåliga vitsandet och vrängandet emellan konsten såsom det sköna och människan som estetisk njutare kan han sålunda avfärda med klara påpekanden kring det behagliga i allmänhet, som ju kan gälla vad som helst av tycken och tankar. Dessutom är det ju så att konsten visst icke alltid är behaglig utan lika gärna kan vara gräslig, skräckinjagande som han visar med ett blad av Dürer. Den estetiska upplevelsen kan också ligga i fulhet som mycken djurornamentik visar. I dagligt tal säger man ju att ett fult odjur på ett silversmycke är lika »vackert» som ett vackert kvinnoansikte på samma smycke. Båda är till för att tjäna det estetiska uttrycket hos smycket. Vore detta fula djur ej estetiskt uppfattat skulle man vara tvungen att bryta sönder själva smycket för att få det att bli ett konstverk. Sådant vore ju nonsens och visar endast att vi kan mena olika saker med vackert och vackert. Vi bör därför vara försiktiga med vardagsspråket om vi vill vara sakliga i dessa svåra frågor om »det sköna». I allvarligare tal bör vi säga *det konstnärliga* som i många fall är liktydigt med *det estetiska* men som dessutom har den förtjänsten att det så otvetydigt visar vad vi menar och detta på vårt eget språk.

En utmärkt förtjänstfull sida visar Allsopp upp när han på flera punkter lär läsaren skillnaden emellan teknik och konst samt parallellt med detta skillnaden emellan hantverkare och konstnär.

Trots flytande gränser finns det ju fullt allmängiltiga skillnader emellan en teknikers sätt att framställa en artefakt och en konstnärs sätt att skapa sitt konstverk. Mål, medel och förfarande skiljer sig fundamentalt. Skillnaderna rubbas inte utav det förhållandet att konstnären *begagnar* en teknik, det blir aldrig hans yrke att som hantverkare *utöva* en teknik.

När Allsopp nu fullt riktigt påvisat att konsten och skönheten ej alls täcker varandra och gränsen emellan konst och andra företeelser ej alls går mellan skönt och fult återstår för honom att visa vad som är konstnärlighet och vad som är falsk konstnärlighet. Givetvis stöter han här på en av den tillämpade teorins största svårigheter, något som man förenklat kunde kalla den praktiska estetikens huvudmål: att lära sig skilja på äkta och oäkta, ursprungligt och efterapat, konstnärlighet och effektmakeri, etc.

Det är frågan om man verkligen har rätt att begära ett adekvat svar på dessa frågor, ty sådana svar skulle ju förutsätta att det funnes en logisk metod att döma mellan det lyckade och det misslyckade och alla de andra motsatserna. Utan att själv särskilt understrika det ger Allsopp likväl ett dubbelt och välformulerat svar på frågan om hur domsluten i kvalitetsfrågor går till. Man kunde kalla första delen av hans svar för en utbildningsfråga och den andra för en bildningsfråga. Den ena gäller specialbildningens

möjligheter att uppfostra alla konstarnas utövare till fria yrkesmänniskor i sina skilda arter. Den andra gäller kritikens och folkbildningsarbetets möjligheter att ge publiken en konstruktiv tolkning av konstnärernas alster så att en var kan känna gensvar på konstnärernas uttryck efter sin begåvning, man kunde säga efter sitt »estetiska register».

På några punkter hade man kanske önskat att denne allsidige, djupt bildade och ödmjuke författare drivit sina synpunkter och undersökningar ett stycke längre. Han säger på ett ställe: »Arkitekten är bunden till sin mänsklighet på ett sätt som är okänt för målaren, skalden eller musikern. Förhållandet kan betraktas som en begränsning men utgör samtidigt den verkliga storheten i hans konst». Med ledning av sådana yttranden kunde han säkert kommit till den synnerligen viktiga gränsdragning emellan konsterna som hans boktitel utlovar men som delvis uteblir.

En sådan gränsdragning skulle ej alls inkräkta på allmängiltigheten i tesen om att konsten till sin huvudmening är ett känsloutryck. Snarare skulle man här kunna ge ökat intresse åt tesen genom att visa hur konstarnas på grund av sin egen, samhällets och människosläktets differentiering uppvisar en rikedom och mångfald som vida ökar i betydelse just när man söker skåda dem som utflöde av en och samma genomgående vilja och önskan att uttrycka sina känslor på konstnärlig väg. Det är till och med så att tesen om uttrycket lätt blir alltför allmängiltig om man inte studerar vilken känsla som uttrycks och på vilket sätt.

Ett annat intressant resultat tycks av allt att döma också ligga inom räckhåll för Allsopp. Lättast skulle han nå detta just sedan han skilt konstarnas åt. Antagligen skulle han då funnit att alla konstnärer är knutna till sin mänsklighet var och en efter sin konstarts väsen. Han skulle funnit att ingen konst är befriad från sociala band, banden är blott olika funtade. Säkerligen vore detta en utmärkt väg att beskriva det omstridda begrepp vi kallar konstens frihet. På grund av att Allsopp ej närmare hunnit tränga in i frågan om de olika konstarnas relativa bundenhet, vilket lika gärna kunde kallas deras relativa frihet, fordrar han något orimligt av både samhället och konstnärerna. Han fordrar att konstnärerna skall äga absolut frihet och överskrider därmed möjligheterna för en definition av friheten. Hur egenomligt det än kan låta är nämligen den absoluta friheten den enda frihet som man absolut inte kan nå. Kanske kunde man i stället säga att man bör eftersträva en alltmåra absolut frihet vilket dock ingalunda är detsamma.

Allsopp har här bundit sig vid ett frihetsbegrepp från liberalismens tid som numera oftare begagnas för skumma syften än för goda. Hade han sträckt ut handen ett stycke längre än nu hade han kunnat gripa livet i hela dess räckvidd. Ty konsten är livets allsidiga spegel, där mänsklighetens känsloutryck flödar samman i rikaste mångfald, tolkat av konstnärerna med de estetiska medel som djupast sett är de enda medel som förmår göra vårt gemensamma liv fattbart för oss alla såsom en helhet.

Elias Cornell